

Ба 38546

БЕЛАРУСКИ КАЛЕНДАР

на 1917 год.

Цэна 40 фэн. (20 кал.)

ВІЛЬНЯ _____ 1916 Д.
ДРУКАРНЯ БЕЛАРУСКАЙ ЧАСОВІСІ „ГОР“ ГАТАРСКАЯ 20.

ба 38546

Бел. б. 87/1001
1924 г.

БЕЛАРУСКІ КАЛЕНДАР

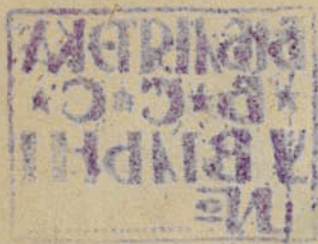

БІБЛІОТЕКА
* В * С * С *
У ВІЛЬНІ
№

на 1917 год.

Цэна 40 фэн. (20 кап.).

ВІЛЬНЯ _____ 1916 ГОД.
ДРУКАРНЯ БЕЛАРУСКАЙ ЧАСОПІСІ „ГОМАН“ ТАТАРСКАЯ 20.

25. 11. 2009

Год 1917 звычайны

мае 365 дзён.

Кожны год мае 12 месяцаў (Студзень, Люты, Марэц, Красавік, Май, Чэрвень, Жнівень, Верасень, Кастрычнік, Лістапад і Снежэнь) бо 52 тыдні.

Усе хрысціянскія народы лічаць гады ад Нараджэння Хрыста і гэты год будзе 1917; жыды лічаць гады ад стварэння сьвету і гэты год паводле іхняго лічэння будзе 5677/78; музульмане (Татары, Туркі і інш.) лічаць гады ад уцёку Магомета у Мэкку, — гэты год па музулманскаму ліку будзе 1335.

Поры году.

(па новым календару).

Весна пачынаецца марца 21 дня у 5 гадз. 37 м. раніцы.

Лето пачынаецца чэрвеня 22 дня у 1 гадз. 15 м. раніцы.

Восень пачынаецца жніўня 23 дня каля 4 гадз. вечара.

Зіма пачынаецца сьнежня 22 дня у 10 гадз. 46 м. раніцы.

Зацьменьня.

У 1917 гаду будуць 4 зацьменьня сонца і 3 зацьменьня месяца каторых у Еўропе будзе відаць толькі першае зацьменьне сонца два першыя зацьменьня месяца; у нашым краі ніводнаго зацьменьня ня будзе відаць.

Жыдоускі календар.

1917 (5677/78) Студзень: 4 Тэбэт, 24 маладзік. Люты: 23 Нардзіны Мойшэша. Марэц: 7 і 8 Пурым; 9 і 24 Нісан. Красвік: 7, 8, 13 і 14 Пасха (Вялікдзень), 23 маладзік. Май: 1, 22, 27 і 28 Сёмуха. Чэрвень: 21 пост зруйнаваньня Еруліму. Ліпень: 8, 20, 29 пост. Жнівень: 19 маладзіка. Верасень: 17, 18 і 19 Новы 5678 год. Кастрычнік: 1, 2, 7, 8, і 17 Кучкі. Лістапад: 16 Ханука. Сьнежынь: 10, 16 і 25 Мукавеёў.

Стары і новы календар.

У Расеі, Грэціі, Румыніі, Сэрбіі ды ў старонах праваслаўнага Усходу лік часу вядзецца па Юліянскаму календару, або старым стылю. Календар гэты устаноўлен цэсарам рымскім Юльянам у 46 гада Нараджэньня Хрыста, — тады год пастанавілі лічыць 365 дзён і 6 гадзін, а каб год меў поўнае чысло дзён, бяз дробні, пастанавілі менавіта да кожнага чацьвёртага году дадаваць адзін дзень. Юліянскі календар ужывалі ўсе хрысьціянскія народы да 1582 году.

Грыгорыянскі стыль, або новы. Юліянскі год даўжэйшы за праўдзівы сонечны год, і да 1582 году розніца узрасла на 10 дзён. Календарны год з сонечным, папэж Грыгоры XIII у 1582 гаду загадаў, чародны дзень пасля 4-го кастрычніка лічыць 5-ым, а 15-ым кастрычніка. Лік пераступных гадоў гэтак сама быў папраўлены. Пастанавілі, каб с кожных 4 стагоддзяў, тры гады былі простымі, а 1 пераступным. Дзеля гэтай перапраўкі розніца між абодвума календарамі ад 1900 году сталася на 13 дзён.

Пасхалія на 1918 год.

Масаед 9 тыднёў. Запусы 7-го марца (у праваслаўных 4 марца). Звястаньне у 3-м тыдні посту. Вялікдзень 22 красавіка. Сёмух 10 чэрвеня. Пятроўскі пост (у праваслаўных) 1 тыдзень 4 дні.

Студзень (Janwar) мае 31 дзень.

СОНДА:

KATALICKI KALENDAR.

ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.

усх. зах.

1	P.	Nowy Hod. 2 pa Kal.	19	П.	Мч. Боніфата.	8 06 4 01
2	A.	Makara.	20	А.	Свмч. Ігната.	8 06 4 02
3	S.	Gienowefy.	21	С.	† Св. Ульяны.	8 06 4 03
4	C.	Cita biskupa.	22	Ч.	Вмч. Анастасі.	8 06 4 04
5	P.	Telesfara.	23	П.	Мч. Тэадулі.	8 06 4 05
6	S.	Try Karali.	24	С.	Првм. Аўгені.	8 06 4 06
7	N.	1 pa 3 Kar. Juljana.	25	Н.	☉ Нарадж. Хрыста.	8 05 4 07
8	P.	Saweraho bisk.	26	П.	Сабор. Прев. Багародз.	8 05 4 08
9	A.	Marcijanny dziewy.	27	А.	Св. прмч. Стэфана.	8 05 4 10
10	S.	Aharona papieža.	28	С.	20.000 мч. і мчц.	8 04 4 11
11	C.	Hygina pap.	29	Ч.	14.000 дзет. за Хр. паб.	8 04 4 12
12	P.	Arkada mucz.	30	П.	Мч. Анісі.	8 03 4 14
13	S.	Weroniki.	31	С.	Спр. Малані Рым.	8 03 4 15
14	N.	2 pa 3 Kar. Hilaraho.	1	Н.	☉ Новы Год. Абраз. Госп.	8 02 4 17
15	P.	Paŭła pustel.	2	П.	Сарафіма Сар.	8 02 4 18
16	A.	Marcelaho papiež.	3	А.	Прарока Малаха.	8 01 4 20
17	S.	Antona op.	4	С.	Сабор 70 апост.	8 00 4 21
18	C.	Pryski dziewy.	5	Ч.	Мч. Феопемпта.	7 59 4 23
19	P.	Kanuta mucz.	6	П.	☉ Хрышч. Господ.	7 58 4 24
20	S.	Fabijana i Sabosty m.	7	С.	† Сабор Яна Ксцьці.	7 57 4 26
21	N.	3 pa 3 Kar. Ahniesz. dz.	8	Н.	1 na Хрыст. Спр. Юра	7 56 4 27
22	P.	Wincenta mucz.	9	П.	Св. Піліпа.	7 55 4 29
23	A.	Zaruczyny N. D. M.	10	А.	Св. Грыгора.	7 54 4 31
24	S.	Cimachieja bisk.	11	С.	Спр. Хвядоста.	7 52 4 33
25	C.	Nawiernieńnie św. Paŭła.	12	Ч.	Мч. Тац'яны.	7 51 4 34
26	P.	Palikarpa bisk.	13	П.	† Ярмілы муч.	7 50 4 36
27	S.	Jana Złatawustaho.	14	С.	Спр. Стэфана.	7 49 4 38
28	N.	4 pa 3 Kar. Lewanida.	15	Н.	2 na Хрыст. Спр. Паўла	7 47 4 40
29	P.	Franciszka Salezaho.	16	П.	Пакпан. аков. Петра.	7 46 4 42
30	A.	Martyny dz. m.	17	А.	† Спр. Антонія.	7 44 4 43
31	S.	Pietra Nolskaho.	18	С.	Св. Апанаса.	7 43 5 45

☉ (поўня) 8 чысла 8 гадз. 42 м. раніцы.

☌ (сход) 16 „ 12 „ 42 „ дня.

☉ (ветах) 23 „ 8 „ 40 „ раніцы.

☾ (маладзік) 30 „ 2 „ 01 „ раніцы.

Люты (Fiewral) мае 28 дзен.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.		ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.		усх.	зах.
1	C. Ilnata biskup.	19	Ч. Спр. Макара.	7 41	4 47
2	P. Hramnicznaj N.D.M.	20	П. † Аўхіма Вял.	7 39	4 49
3	S. Błażeja bisk. mucz.	21	С. Спр. Максіма.	7 38	4 51
4	N. 5 pa 3 Kar. Weroniki.	22	Н. 3 па Хрыст. Цімафэй.	7 36	4 53
5	P. Ahaty. dz.	23	П. Смч. Кліманта.	7 34	4 54
6	A. Daroty dz. m.	24	А. Спр. Ксені.	7 32	4 56
7	S. Romualda Op.	25	С. † Св. Грыгора богасл.	7 31	4 58
8	C. Jana z Matty.	26	Ч. Спр. Ксэнофанта.	7 29	4 59
9	P. Apolinii dz. m.	27	П. Прмч. Яна Златовуст.	7 28	5 0
10	S. Scholastyki dz.	28	С. Спр. Яфрэма.	7 26	5 03
11	N. 6 pa 3 Kar. Łucijana.	29	Н. 3 па Хрыст. Ігната.	7 24	5 05
12	P. Modesta i Aleks.	30	П. † 3 с. Вас. В. Грыг. Яна.	7 23	5 07
13	A. Kaciarynydz.	31	А. Мч. Кіра і Яна.	7 21	5 09
14	S. Walentyна m.	1	С. Мч. Трыфона.	7 19	5 10
15	C. Faўсеына m.	2	Ч. ☩ Стрэценьне.	7 18	5 12
16	P. Juljany dz. m.	3	П. Сімона Богапрнем.	7 16	5 14
17	S. Danata bisk.	4	С. Спр. Сідара.	7 14	5 15
18	N. 7 pa 3 Kar. Konstancii.	5	Н. Мясед. Мч. Агаты.	7 13	5 17
19	P. Konrada wyz.	6	П. Св. Вуколы.	7 11	5 19
20	A. Lawona, Aleўtera.	7	А. Спр. Парфена.	7 09	5 20
21	S. Papielec. Leanory dz.	8	С. Вмч. Хведара.	7 07	5 22
22	C. Katedry sw. Pietra.	9	Ч. Мч. Мікапара.	7 05	5 24
23	P. Fulgienta bis.	10	П. Смч. Харлампя.	7 03	5 26
24	S. Macieja Apost.	11	С. Мч. Аўласа.	7 01	5 28
25	N. 1 postu. Wiktoryna.	12	Н. Сыраед Алекся.	6 59	5 29
26	P. Aleksandra bisk.	13	П. Спр. Марцініяна.	6 57	5 31
27	A. Leanarda.	14	А. Св. Кірылы вуч. слав.	6 55	5 33
28	S. Ramana Op.	15	С. Св. Грыгора Тасал	6 53	5 35

☉ (поўня) 7 чысла 4 гадз. 28 м. раніцця.

☽ (сход) 15 „ 2 „ 53 „ ночы.

● (ветах) 21 „ 7 „ 9 „ вечэра.

☾ (маладзік) 28 „ 5 „ 44 „ „

Марэц (Mart) мае 31 дзень.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.			ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.			ух.	зах.
1	C	Albina bisk.	16	Ч.	Мч. Памфілая.	6 51	5 37
2	P.	Symplita pap.	17	П.	Вмч. Тодара с Тыру.	6 48	5 39
3	S.	Kunehundy dz.	18	С.	Св. Лявона пап.	6 46	5 41
4	N.	2 postu. Kazimira kar.	19	Н.	1 посту. Архіпа.	6 44	5 42
5	P.	Andryjana mucz.	20	П.	Спр. Лявона еп.	6 42	5 44
6	A.	Wiktara i Wiktaryny.	21	A.	Спр. Цімахея.	6 40	5 46
7	S.	Tumasza z Akwinu.	22	С.	Мч. Маўрыкея.	6 37	5 48
8	C.	Jana Bożaho.	23	Ч.	Смч. Палікарпа.	6 35	5 49
9	P.	Francisi Rym.	24	П.	† Абраз. чл. Яна Ксціи.	6 33	5 50
10	S.	40 muczenikoŭ.	25	С.	Св. Тараса.	6 31	5 52
11	N.	3 postu. Pałaniei dz.	26	Н.	2 посту. Парфіра.	6 29	5 53
12	P.	Hryhora pap.	27	П.	Спр. Пракопа.	6 27	5 55
13	A.	Mikipara papięż.	28	A.	Спр. Васіля спав.	6 25	5 57
14	S.	Zachara mucz.	1	С.	Аўдоцці муч.	6 23	5 59
15	C.	Lonhina rycara.	2	Ч.	Свмч. Хвядоста.	6 20	6 01
16	P.	Kiryły biskupa.	3	П.	Св. Клеоніка.	6 18	6 03
17	S.	Jazepa z Arym.	4	С.	Спр. Гарасіма.	6 15	6 04
18	N.	4 postu. Habryela.	5	Н.	3 посту. Авідара кн.	6 13	6 06
19	P.	Jazepa Zarucz. D. M.	6	П.	Мч. Канстантына.	6 11	6 08
20	A.	Jakima.	7	A.	Свмч. Херс. Вас. Яфр.	6 09	6 09
21	S.	Benedykta Op.	8	С.	Спр. Феофілакта.	6 06	6 11
22	C.	Paŭła bisk.	9	Ч.	† 40 Мучэнікоў.	6 04	6 13
23	P.	Kaciaryny.	10	П.	Мч. Кандрата.	6 02	6 15
24	S.	Habryjela Archan.	11	С.	Св. Супрона.	5 59	6 16
25	N.	5 postu. Zwiestaw. D. M.	12	Н.	4 посту. Спр. Грыгора	5 57	6 18
26	P.	Chwiadosa mucz.	13	П.	Св. Нікіпара.	5 55	6 19
27	A.	Jana Damascensk.	14	A.	Спр. Бенедыкта.	5 52	6 21
28	S.	Hintermana kar.	15	С.	Яна Дамасцэнск.	5 50	6 22
29	C.	Aŭstachieja Op.	16	Ч.	Мч. Савіна.	5 48	6 24
30	P.	Kwirynusa.	17	П.	† Аляксея Бож. Ч.	5 45	6 25
31	S.	Balbiny dz.	18	С.	Св. Кірылы.	5 43	6 27

- ☉ (поўня) 8 чысла 10 гадз. 58 м. вечэра.
- ☌ (сход) 16 " 1 " 33 " дня.
- (ветах) 23 " 5 " 5 " раніцы.
- ☾ (маладзік) 30 " 11 " 36 " раніцы.

Красавік (April) мае 30 дзен.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.				ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.				ух.	зах.
1	N.	Wierbnaja. Tadory m.	19	H.	<i>5 посту.</i> Хрызанта.	5	41	6	29
2	P.	Francisza s Paül.	20	П.	Спр. Яна.	5	39	6	31
3	A.	Ryszarda bisk.	21	A.	Якуба сп.	5	36	6	32
4	S.	Wincentaho Fer.	22	C.	Сарапіона.	5	34	6	33
5	C.	<i>Czyst. Ćzechw.</i> Sidara bis.	23	Ч.	Мч. Нікона.	5	32	6	35
6	P.	<i>Wialik. piat.</i> Dauata.	24	П.	Арпімона.	5	30	6	36
7	S.	<i>Wialik. sub.</i> Danata.	25	C.	⊗ Благавешчэне.	5	28	6	38
8	N.	Wialikdzień. Dzianisa.	26	H.	✦ Вербная.	5	26	6	39
9	P.	Maryi Ehips.	27	П.	Муч. Матроны.	5	24	6	41
10	A.	Ezechila prar.	28	A.	Лаўрына і Сцеп.	5	22	6	42
11	S.	Lawona papież.	29	C.	Свмч. Марка.	5	20	6	44
12	C.	Juljana pap.	30	Ч.	Спр. Яна Лесв.	5	17	6	46
13	P.	Hermahilda kar.	31	П.	Мч. Іпація еп.	5	15	6	48
14	S.	Justyna ryc.	1	C.	КРАСАВ. Спр. Марні.	5	12	6	49
15	N.	Prawodnaja. Krescent.	2	H.	⊗ Вялікдзень В. Х.	5	11	6	51
16	P.	Kaliksa i 7 mucz.	3	П.	⊗ Спр. Льблырка.	5	09	6	53
17	A.	Anicetaho.	4	A.	⊗ Спр. Язэпа, Юрья	5	06	6	55
18	S.	Apoloniusza mucz.	5	C.	Мч. Агатапада.	5	04	6	56
19	C.	Cimona djakon.	6	Ч.	† <i>Mifroda arxen. Mor.</i>	5	02	6	57
20	P.	Ahnieszki dz.	7	П.	Спр. Юрья.	5	00	6	59
21	S.	Anzelma bisk.	8	C.	Апп. Градівона.	4	58	7	01
22	N.	<i>2 па Wial.</i> Sotera i Kaja	9	H.	<i>Раданіца.</i> Аўспіхея.	4	56	7	03
23	P.	<i>Jurja mucz.</i>	10	П.	М. Цярэнція.	4	54	7	05
24	A.	Wojciecha bisk.	11	A.	Свмч. Анціпы.	4	52	7	06
25	S.	Marka Ewanh.	12	C.	Спр. Васіля спав.	4	50	7	08
26	C.	Kleta i Macel.	13	Ч.	Свмч. Анцімона.	4	48	7	09
27	P.	Zity dz. Teafila.	14	П.	С. Марціна.	4	46	7	11
28	S.	Witalisa mucz.	15	C.	Арыстарха.	4	44	7	12
29	N.	<i>3 па Wial.</i> Pietra mucz.	16	H.	<i>2 па Вял.</i> Мч. Агаты.	4	42	7	13
30	P.	Kaciaryny dz.	17	П.	Мч. Сімона.	3	40	7	15

⊕ (поўня) 7 чысла 2 гаде. 49 м. дня.

☾ (сход) 14 " 9 " 12 " вечэра.

☀ (встах) 21 " 3 " 01 " дня.

☽ (маладзік) 29 " 6 " 22 " раніцы.

Май (Maj) мае 31 дзень.

СОНЦА :

KATALICKI KALENDAR.		ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.		усх.	зах.
1	A. <i>Pilipa i Jakuba Apost.</i>	18	A. Спр. Яна.	4 38	7 17
2	S. Antoniaho bisk.	19	C. Яна Старопячэрца.	4 36	7 19
3	C. <i>Sw. Kryža.</i>	20	Ч. Спр. Тодара.	4 34	7 20
4	P. Florjana mucz.	21	П. Явуара сп.	4 33	7 22
5	S. Piusa pap.	22	C. Спр. Тодара Сік.	4 31	7 23
6	N. <i>4 pa Wial. Jana u aleju</i>	23	Н. † <i>3 на Вял. Вмч. Юрiя</i>	4 30	7 25
7	P. Damiceli dz.	24	П. Мч. Савы.	4 28	7 27
8	A. <i>Stanislawa bisk.</i>	25	A. † <i>Ап. Марка.</i>	4 26	7 28
9	S. Hryhora Naz.	26	C. Смч. Васіля еп.	4 24	7 30
10	C. Antonina Bis.	27	Ч. Ап. Сімона.	4 22	7 31
11	P. Mamerta wyz.	28	П. Ап. Ясона і Сосін.	4 21	7 33
12	S. Pankrata mucz.	29	C. Св. 9-ці муч. Кіа.	4 19	7 35
13	N. <i>5 pa Wial. Serwata.</i>	30	Н. <i>4 на Вял. Сёлвы.</i>	4 17	7 36
14	P. <i>Kryž. Bonifata mucz.</i>	1	П. МАЙ. Св. пр. Ярэмы.	4 16	7 38
15	A. <i>Kryž. Zofii mucz.</i>	2	A. Анатаса патр.	4 14	7 39
16	S. <i>Kryž. Jana Nep.</i>	3	C. Мч. Цімахея.	4 13	7 40
17	C. <i>Szošnik. Untebašstup.</i>	4	Ч. Мч. Палавеі.	4 12	7 42
18	P. Walatyna.	5	П. Вмч. Ірыны.	4 10	7 43
19	S. Pietra Celest.	6	C. Спр. Іова.	4 09	7 44
20	N. <i>6 pa Wial. Bernardyna.</i>	7	Н. <i>5 на Вял. Мч. Акакія</i>	4 08	7 46
21	P. Walensa bisk.	8	П. ☉ <i>Св. ап. Яна.</i>	4 07	7 48
22	A. Julii dz. m.	9	A. Св. пр. Ізаі.	4 05	7 49
23	S. Dyzederaho.	10	C. Ап. Сімона.	4 04	7 50
24	C. Joanny udawy.	11	Ч. ☉ <i>Увезненне Госп.</i>	4 02	7 51
25	P. Mahdaleny dz.	12	П. Сп. Мокія.	4 01	7 53
26	S. Pilipa Ner.	13	C. Св. Епіфана.	4 00	7 54
27	N. <i>Siomucha Sas. sw. Ducho</i>	14	Н. <i>6 на Вял. Мч. Алексан.</i>	3 59	7 55
28	P. Hermana bisk.	15	П. Мч. Ісідара.	3 58	7 56
29	A. Chwiadosi mucz.	16	A. Спр. Пахома.	3 57	7 57
30	S. Feliksa pap.	17	C. Спр. Хведара.	3 56	7 58
31	C. Pietruneli dz.	18	Ч. А. Андроніка.	3 55	8 00

☉ (поўня) 7 чысла 3 гады. 43 м. раніцы.

☾ (сход) 14 " 2 " 48 " ночы.

☀ (вехах) 21 " 1 " 47 " "

☽ (маладзік) 29 " 12 " 43 " "

Чэрвень (Juń) мае 30 дзен.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.			ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.			усх.	зах.
1	P.	Fartunata m.	19	П.	М. Пётра.	3 54	8 01
2	S.	Erazma bisk.	20	С.	Смч. Патрыкея.	3 53	8 02
3	N.	Sw. Trojcy. Klotyldy.	21	Н.	Селуха. Мч. Талал.	3 53	8 03
4	P.	Aleksandra bisk.	22	П.	† <i>Камстант. і Елены.</i>	3 52	8 04
5	A.	Bonifata bisk.	23	А.	Мч. Васіліска.	3 51	8 05
6	S.	Norberta b. w.	24	С.	Спр. Міхаілы.	3 50	8 06
7	C.	Božaho Cieła.	25	Ч.	† <i>абрз. гал. Яна Ксц.</i>	3 50	8 07
8	P.	Medarta bis.	26	П.	Спр. Сімона.	3 50	8 08
9	S.	Pryma i Felic.	27	С.	Апп. Карна і Алфея.	3 49	8 09
10	N.	<i>2 pa Siom.</i> Marharety.	28	Н.	<i>2 па Сем.</i> Спр. Мікіты	3 49	8 10
11	P.	Barnaby.	29	П.	Мч. Хвядоса.	3 48	8 11
12	A.	Anupreja.	30	А.	Спр. Ісаака Дамм.	3 48	8 11
13	S.	Antoniaho Pad.	31	С.	Ап. Ярмы і Ярэмь.	3 47	8 12
14	C.	Bohifata bisk.	1	Ч.	ЧЭРВ. Мч. Юстына.	3 47	8 13
15	P.	Wita, Modesta.	2	П.	Св. Мікіпара.	3 47	8 13
16	S.	Benona bisk.	3	С.	Мч. Лукільяна.	3 47	8 14
17	N.	<i>3 pa Siom.</i> Adolfa.	4	Н.	<i>3 па Сем.</i> Св. Мітрафан.	3 47	8 14
18	P.	Maryny i Alžb.	5	П.	Смч. Дарафея.	3 47	8 15
19	A.	Herwaza i Pratas.	6	А.	Спр. Віссарыона.	3 47	8 15
20	S.	Silweraho pap.	7	С.	Мч. Хвядота.	3 47	8 16
21	C.	Aloizaho Gonz.	8	Ч.	† <i>Мч. Хведара.</i>	3 46	8 16
22	P.	Paŭlina bisk.	9	П.	Св. Кірылы.	3 46	8 17
23	S.	Hrypiny dz. m.	10	С.	Смч. Цімафея.	3 46	8 17
24	N.	<i>4 pa Siom.</i> Jana Chryse.	11	Н.	<i>4 па Сем.</i> † <i>Св. Ап. Баум. і В.</i>	3 47	8 17
25	P.	Prospara bisk.	12	П.	Спр. Ануфрэя.	3 47	8 17
26	A.	Jana i Paŭla mucz.	13	А.	Мч. Акіліны.	3 47	8 17
27	S.	Ŭladysława Kar.	14	С.	Іп. Елісея.	3 48	8 17
28	C.	Lawona pap.	15	Ч.	Пр. Амоса, Віта.	3 48	8 17
29	P.	Pietra i Paŭla.	16	П.	Св. Ціхона	3 48	8 17
30	S.	Łucji dz. Amili.	17	С.	Мч. Мануіла.	3 49	8 16

☉ (поўня) 5 чысла 2 гадз. 7 м. вечэра.

☀ (сход) 12 " 7 " 38 " раніцы.

☾ (ветах) 19 " 2 " 2 " дзя.

☽ (маладзік) 27 " 5 " 8 " "

Ліпень (Jul) має 31 дзень.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.

ПРАВОСЛ. КАЛЕНДАР.

уск. зах.

1	N.	4 pa Siom. Juljana m.	18	H.	3 па Сем. Мч Лявонта	3	50	8	16
2	P.	Nawiedziny N. D. M.	19	П.	† Ап. Юды, мч. Зосімы	3	51	8	16
3	A.	Anatolaho.	20	A.	Смч. Міфода еп.	3	52	8	15
4	S.	Chwiedara, Jazera.	21	C.	Мч. Юльяна Тарке.	3	52	8	15
5	C.	Antona, Zachara.	22	Ч.	Смч. Аўсевія.	3	53	8	15
6	P.	Izai praroka.	23	П.	Мч. Агрыпіны.	3	54	8	14
7	S.	Klaūdahō mucz.	24	C.	† Нарадж. Яна Ксціц.	3	55	8	14
8	N.	5 pa Siom. Alžbiety k.	25	H.	4 па Сем. Прмч. Хаўрон	3	56	8	13
9	P.	Zenona mucz.	26	П.	Пр. Давіда, Дзяніса.	3	57	8	12
10	A.	7 śpiaczych bratoŭ.	27	A.	Прп. Самсона.	3	58	8	12
11	S.	Sawina i Kipryjana.	27	C.	Кіра і Яна.	3	59	8	11
12	C.	Jana, Gwalberta.	29	Ч.	Св. ап. Петра і Паўла	4	00	8	10
13	P.	Marharety.	30	П.	Саб. 12 Апостолау.	4	01	8	09
14	S.	Bonawantury	1	C.	ЛПП. Кузьмы Дземьяна	4	02	8	09
15	N.	6 pa Siom. Henryka.	2	H.	5 па Сем. Св. Ювэнал.	4	03	8	08
16	P.	N. D. M. Szkaplernaj.	3	П.	† Піліпа мітр. Маск.	4	04	8	07
17	A.	Alaksieja wuz.	4	A.	Св. Андрэя.	4	05	8	06
18	S.	Kamilla, Simona.	5	C.	Спр. Апанаса.	4	06	8	05
19	C.	Wincenta a Paŭlo.	6	Ч.	Спр. Сісоя, мч. Лукі	4	07	8	04
20	P.	Haljasza praroka.	7	П.	Спр. Хамы, Гэрмана	4	09	8	02
21	S.	Praksedy dz.	8	C.	† Казан. Б. Маці.	4	10	8	01
22	N.	7 pa Siom. Maryi Mahdal.	9	H.	6 па Сем. Смч. Паркрата	4	11	8	00
23	P.	Apolinaraho b. m.	10	П.	† Спр. Антоняго П.	4	12	7	59
24	A.	Krystyny dz. m.	11	A.	† Св. Ольгі кн. Рус.	4	14	7	58
25	S.	Jakuba apost.	12	C.	Мч. Прокла.	4	15	7	57
26	C.	Anny maci N. D. M.	13	Ч.	Саб. св. арх. Гаўрылы	4	16	7	56
27	P.	Natali dz.	14	П.	Св. ап. Акілы.	4	17	7	54
28	S.	Botwida mucz.	15	C.	Мч. Кірыка.	4	19	7	53
29	N.	8 pa Siom. Marty dz.	16	H.	7 па Сем. Ахіногена.	4	21	7	52
30	P.	Abdona mucz.	17	П.	Вмч. Марыны.	4	22	7	50
31	A.	Ihnata Lojoli.	18	A.	Мч. Амеляна.	4	23	7	48

☉ (поўня) 4 чысла 10 гадз. 40 м. вечэра.

☽ (сход) 11 " 1 " 12 " дня.

☀ (ветях) 19 " 4 " — " раніцы.

☾ (маладзік) 27 " 7 " 40 " раніцы.

Жнівень (Август) маэ 31 дзень.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.			ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.			ух.	зах.
1	S.	Pietra Ap. u akowach.	19	С.	Спр. Макрыны.	4 25	7 47
2	C.	N. D. Anielskoj.	20	Ч	+ Пр. Ілі.	4 26	7 45
3	P.	Stepana.	21	П.	Спр. Сімона і Яна.	4 27	7 44
4	S.	Daminika wuz.	22	С.	Марыі Магдалены.	4 29	7 42
5	N.	9 па Siom. NDM Siežnoj.	23	Н.	8 па Сем. Мч. Трахіма	4 30	7 41
6	P.	Bahacz. Pieramien. Pan.	24	П.	+ Мч. Барыса і Глеба.	4 31	7 39
7	A.	Kajetana wuz.	25	A.	Скон. св. Анны М. П. Б.	4 33	7 38
8	S.	Kiryka mucz.	26	С.	Смч. Ермалая.	4 34	7 36
9	C.	Ramana ruc.	27	Ч	Вмч. Панцялеймана.	4 36	7 34
10	P.	Łauryna mucz.	28	П.	+ М. Б. Смаленскай.	4 38	7 32
11	S.	Tyburta mucz.	29	С.	Мч. Калінніка.	4 39	7 30
12	N.	10 па Siom. Klary dz.	30	Н.	9 па Сем. Сілы і Сілуаны	4 41	7 29
13	P.	Hipolita mucz.	31	П.	Спр. Аўдакіма.	4 42	7 27
14	A.	Aŭzebjanu wuz.	1	A.	+ Дрэва Крыжа Госп.	4 44	7 25
15	S.	Umebaŭziacie N. D. M.	2	С.	Мч. Макавеёў.	4 46	7 23
16	C.	Jacka i Rocha.	3	Ч.	Арэдзяк. Стэпана.	4 47	7 21
17	P.	Mamerta mucz.	4	П	Спр. Ісакія Далм.	4 49	7 19
18	S.	Ahapitona mucz.	5	С.	Св. 7 дзідзятак Эфэс.	4 50	7 17
19	N.	11 па Siom. Benihny dz.	6	Н.	10 па Сем. Спас. Пр. Г	4 52	7 15
20	P.	Barnarda op.	7	П	Прм. Дамадэя.	4 54	7 13
21	A.	Juhanny ŭdawu.	8	A.	Св. Амельяна.	4 55	7 11
22	S.	Symcharjona mucz.	9	С.	+ Св. Ап. Мацея.	4 57	7 09
23	C.	Pilipa wuzn.	10	Ч	Мч. Лаўрына.	4 58	7 07
24	P.	Baŭtramieja Ap.	11	П.	Мч. Максіма.	5 00	7 05
25	S.	Ludwika karala.	12	С.	Мч. Фодія, Анікіты.	5 01	7 03
26	N.	12 па Siom. Zefiryna.	13	Н.	11 па Сем. Спр. Максіма	5 03	7 01
27	P.	Cezaraho bisk.	14	П.	Пр. Міхэя.	5 04	6 59
28	A.	Aŭhustyna bisk.	15	A.	І-я Прачыст. Усп. П. Б.	5 05	6 57
29	S.	Sciacie ś. Jana Kście.	16	С.	+ Нерук. Абраз. І. Х.	5 07	6 54
30	C.	Feliksa mucz.	17	Ч.	Мч. Мірона.	5 09	6 52
31	P.	Rajmunda kar.	18	П.	Мч. Хлора і Лаўрына	5 10	6 50

☉ (поўня) 3 чысла 6 гадз. 11 м. раніцы.

☽ (сход) 9 " 8 " 56 " вечара.

☿ (ветах) 17 " 7 " 01 " "

♃ (маладзік) 25 " 8 " 8 " "

Верасень (Sienciabr) мае 30 дзен.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR.

ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.

гох. зах.

1	S. Idaho wuzn.	19	С. Мч. Андрэя.	5	12	6	48
2	N. 13 па Siom. Scierana k.	20	Н. 12 па Сем. Пр. Самуіла	5	13	6	46
3	P. Pruzyny i Zabeli.	21	П. † Св. Ап. Фадзея.	5	15	6	43
4	A. Razali dz.	22	А. Мч. Агатонікі.	5	17	6	41
5	S. Łaŭryna.	23	С. Мч. Луппа.	5	19	6	39
6	C. Zachara prarok.	24	Ч. Смч. Аудіхона.	5	20	6	37
7	P. † Reginy dz.	25	П. Св. Ап. Вархламея.	5	21	6	34
8	S. Naradžeńnie N. D. M.	26	С. Мч. Адріяна.	5	23	6	32
9	N. 14 па Siom. Sierhieja.	27	Н. 13 па Сем. Спр. Пімена	5	25	6	30
10	P. Mikataja wuz.	28	П. Спр. Маісея Мурына	5	27	6	28
11	A. Prota i Jacka.	29	А. † Сяц. гал. Яну Ксціц.	5	29	6	25
12	S. Hwidona wuz.	30	С. Св. Александра Неуск.	5	29	6	23
13	C. Maŭreljana bisk.	31	Ч. Пал. Паяса Пр. Б-цы	5	31	6	21
14	P. Padwyszeńnie ś. Kryža.	1	П. ВЕР. † Сімона Стоуп.	5	32	6	19
15	S. Nikodama mucz.	2	С. Мч. Маманта.	5	34	6	17
16	N. 15 па Siom. Styhm. s. Fr.	3	Н. 14 па Сем. Смч. Анхіма	5	35	6	14
17	P. Aŭchnii.	4	П. Смч. Вавілы.	5	37	6	12
18	A. Tumasza bisk.	5	А. Пр. Захара і Альжбет	5	39	6	10
19	S. Januaraha bisk.	6	С. Мч. Роміла, Зінона.	5	40	6	07
20	C. Aŭstachieja mucz.	7	Ч. Мч. Сазонта.	5	41	6	05
21	P. Macieja Ap.	8	П. & П Прачыст. Нар. П.В.	5	43	6	03
22	S. Maŭrycaho mucz.	9	С. Свв. Якіма і Анны.	5	45	6	01
23	N. 16 па Siom. Tekli dz.	10	Н. 15 па Сем. Мч. Мінадоры	5	46	5	59
24	P. Hierarda mucz.	11	П. Пр. Хвядоры.	5	48	5	56
25	A. Kleafasa mucz.	12	А. Смч. Аўтанома.	5	49	5	54
26	S. Justyna.	13	С. Смч. Карніла.	5	50	5	52
27	C. Kuźmy i Dziemjana.	14	Ч. & Падняцце Крыжа Госп.	5	52	5	50
28	P. Wacława kar.	15	П. Вмч. Мікіты.	5	54	5	48
29	S. Michała Arch.	16	С. Вмч. Аўхіма.	5	56	5	46
30	N. 16 па Siom. Hieranima.	17	Н. 16 па Сем. Веры, Над. і Люб.	5	57	5	43

- ☉ (поўня) 1 чысла 1 гадз. 28 м. дня
- ☽ (сход) 8 " 8 " 5 " раніцы.
- ☿ (ветах) 16 " 11 " 27 " "
- ♃ (маладзёк) 27 " 6 " 41 " "
- ☾ (поўня) 30 " 9 " 31 " вечэра.

Қастрычнік (Оксіабр) мае 31 дзень.

СОНЦЭ

KATALICKI KALENDAR		ПРАВАСЛ. КАЛЕНДАР.		усх	зах
1	P. Remihijona bisk.	18	П. Вмч. Бідзіна	5	59 5 41
2	A. <i>Aniełoŭ wartaŭniczych</i>	19	Л. Мч. Трахіма	6	01 5 38
3	S. Kandyby mucz.	20	С. Вмч. Астапа	6	03 5 36
4	С. Franciszka serafick.	21	Ч. † <i>Дзмітры мітр.</i>	6	04 5 34
5	P. Placyada m.	22	П. Смч. Іоны	6	06 5 31
6	S. Brunona wyz.	23	С. Мч. Андрэя.	6	07 5 29
7	N. <i>18 па Сіом.</i> Марка pap.	24	Н. <i>17 па Сел.</i> Св Тэклі	6	08 5 27
8	P. Bryhidy ŭdawu	25	П. † <i>Св. Сяргея Радон.</i>	6	10 5 24
9	A. Dzianisa bisk.	26	А. † <i>Скон Яна Богасл.</i>	6	12 5 22
10	S. Francisza Borg.	27	С. Мч. Калістрата	6	14 5 20
11	C. Placydy dz.	28	Ч. † <i>Спр. Харытона</i>	6	15 5 18
12	P. Maksymiljana m.	29	П. Спр. Кірыяна	6	17 5 16
13	S. Adwarda kar.	30	С. Свмч. Грыгора	6	19 5 14
14	N. <i>19 па Сіом.</i> Kaliksa p.	1	Н. <i>18 па Сел.</i> † <i>Пакроў</i>	6	20 5 12
15	P. Taresy dz.	2	П. Смч. Цыпрыяна	6	22 5 10
16	A. Jadwihi ŭdawu	3	А. Смч. Дзяніса	6	23 5 08
17	S. Maryi Mahdaleny	4	С. Смч. Брахея	6	25 5 06
18	C. <i>Łukasza Ewanh.</i>	5	Ч. Мч. Харытныны	6	27 5 04
19	P. Pietra z Alkant.	6	П. † <i>Св. Ап. Хамы</i>	6	29 5 02
20	S. Maksima, Wandalina	7	С. Мч. Сяргея	6	30 4 59
21	N. <i>20 па Сіом.</i> Arszuli d.	8	Н. <i>19 па Сел.</i> С. Паланей	6	32 4 57
22	P. Brunona bisk.	9	П. † <i>Св. Ап. Якуба</i>	6	34 4 55
23	A. Jana, lhnata	10	А. Мч. Аўламп	6	36 4 53
24	S. <i>Rafala Archaniela</i>	11	С. † <i>Св. Ап. Піліпа</i>	6	38 4 51
25	C. Krysypina m.	12	Ч. Мч. Прова	6	39 4 49
26	P. Ewerysta pap.	13	П. Мч. Карпа	6	41 4 47
27	S. Frementa bisk.	14	С. Мч. Назара	6	42 4 45
28	N. <i>21 па С.</i> Symona i Judy	15	Н. <i>20 па Сел.</i> Аўхіма	6	44 4 43
29	P. Narcyza bisk.	16	П. Мч. Лонгіна	6	46 4 41
30	A. Marcelina mucz.	17	А. Св. Осіі	6	48 4 39
31	S. Łucii mucz.	18	С. † <i>Св. Ап. і Ев. Лукі</i>	6	50 4 38

Є (сход) 7 чысла 11 гадз. 14 м. вечэра.

☉ (вехах) 16 " 3 " 41 " "

☽ (маладзік) 23 " 3 " 38 " "

☾ (поўня) 30 " 7 " 19 " "

Лістапад (Nojabr) мае 31 дзень.

СОНЦА:

KATALICKI KALENDAR			ПРВАСЛ. КАЛЕНДАР.			у сч.		за сч.	
1 С.	Usch światych	19 Ч	Св. Пр Іоіля	6	51	4	36		
2 Р.	Zaduszny dzień. Jurja	20 П.	Вмч. Арціма	6	53	4	34		
3 С.	Huberta	21 С.	Спр. Лаўрына	6	54	4	32		
4 N.	22 па Siom. Zyhmonta	22 Н.	21 па Сем. † Каз. Б.М.	6	56	4	31		
5 Р.	Zachara i Alźbiety	23 П.	† Св. Ап. Якуба	6	58	4	29		
6 А.	Lewandra wuz.	24 А.	Мч. Арэхвы	7	00	4	27		
7 С.	Herkuljona mucz.	25 С.	Мч. Маркіяна	7	02	4	25		
8 С.	Gotfryda m.	26 Ч.	† Вмч. Дзвмітра Сол.	7	03	4	23		
9 Р.	Chwiedara m.	27 П.	Мч. Нестара	7	05	4	22		
10 С.	Andreja wuz.	28 С.	Мч. Цяранта	7	07	4	21		
11 N.	22 па Siom. Marcina	29 Н.	22 па Сем. Прм. Анаст.	7	08	4	19		
12 Р.	Marcina pap.	30 П.	Смч. Зіновія	7	10	4	18		
13 А.	Dydaka wuzn.	31 А.	Св. Ап. Стахія	7	12	4	16		
14 С.	Juzelata mucz.	1 С.	ЛІСТ. Кузьмы і Дзем.	7	13	4	14		
15 С.	Leopolda	2 Ч.	Мч. Акіндзіна	7	15	4	13		
16 Р.	Stanisława Kost.	3 П.	Мч. Акепсімы	7	17	4	12		
17 С.	Hryhora bisk.	4 С.	Мч. Нікандра	7	18	4	10		
18 N.	24 па Siom. Adona	5 Н.	23 па Сем. Мч. Галак.	7	20	4	09		
19 Р.	Alźbiety údawy	6 П.	Св. Паўла спав.	7	22	4	08		
20 А.	Sylwestra	7 А.	Мч. Ерона	7	24	4	07		
21 С.	Achwiarawańnia NDM	8 С.	† Саб. Арх. Міхрылы	7	25	4	06		
22 С.	Cycylii dz.	9 Ч.	Мч. Анісіпара	7	27	4	05		
23 Р.	Klima papież.	10 П.	Св. ап. Араста	7	28	4	04		
24 С.	Chryzohona mucz.	11 С.	Мч. Міны.	7	30	4	03		
25 N.	25 па Siom. Касіарыны d.	12 Н.	24 па Сем. Св. Яна	7	31	4	02		
26 Р.	Silwestra	13 П.	* Яна Златавустаго	7	33	4	01		
27 А.	Wirgiljona	14 А.	Св. ап. Піліпа	7	35	4	00		
28 С.	Rufa mucz.	15 С.	Мч. Гурыя	7	36	3	59		
29 С.	Saturnina mucz.	16 Ч.	† Св. Ап. і Ев. Мацея	7	38	3	58		
30 Р.	Andreja apost.	17 П.	Св. Грыгора.	7	39	3	57		

☉ (сход) 6 чысла 6 гадз. 3 м. вечэра
 ☽ (ветах) 14 „ 7 „ 38 „ „
 ☾ (маладзік) 21 „ 11 „ 29 „ ночы.
 ☾ (поўня) 28 „ 7 „ 41 „ вечэра.

Сьнежань (Dzie kabr) мае 31 дзень.

KATALICKI KALENDAR				ПРАВАС. КАЛЕНДАР.				СОНЦА:		
								усх.	зых.	
1 N.	Elechijona biskupa	18 C.	Мч. Платона	7	40	3	57			
2 N.	1 <i>Adwent.</i> Pietra Chryz.	19 H.	25 па Сем. Св. Аўдзея	7	42	3	56			
3 P.	Franciszk Ksaw.	20 П.	Спр. Грыгора	7	43	3	56			
4 A.	Barbary dz. m.	21 A.	Уходу Храм Пр. Б-цы	7	44	3	55			
5 S.	Krystyny dz.	22 C.	Св. Філімона	7	46	3	55			
6 C.	Mikataja biskupa	23 Ч.	Св. Амхілона	7	47	3	54			
7 P.	Ambrožaho	24 П.	Вмч. Кацярыны	7	46	3	54			
8 S.	Paczaćcie Dz. Maryi.	25 C.	Сьмч. Кліма	7	50	3	53			
9 N.	2 <i>Adwent</i> Leakadzii	26 H.	Каляд. пост, Спр. Аліпа	7	51	3	53			
10 P.	D. M. Loretanskaj	27 П.	Вмч. Якуба	7	52	3	52			
11 A.	Damazya pap.	28 A.	Вмч. Стэпана	7	53	3	52			
12 S.	Spirydona biskupa	29 C.	Мч. Парамона	7	54	3	52			
13 C.	Lucii D. M.	30 Ч.	† Св. Ап. Андрэя	7	55	3	52			
14 P.	Alfreda	1 П.	СЬНЕЖ. Св. Наума	7	56	3	52			
15 S.	Walerjana	2 C.	Пр. Авакума	7	57	3	52			
16 N.	3 <i>Adwent.</i> Adelajdy	3 H.	27 па Сем. Пр. Сахвэн.	7	58	3	52			
17 P.	Łazara biskupa	4 П.	Вмч. Варвары	7	59	3	52			
18 A.	Wiktoryna mucz.	5 A.	† Спр. Саввы асв.	8	00	3	52			
19 S.	Niemarijona m.	6 C.	† Св. Мікалая Мірл.	8	01	3	52			
20 C.	Pałaniei pakutnicy	7 Ч.	Св. Амброза	8	02	3	53			
21 P.	Tamasza apost.	8 П.	Спр. Патапа	8	02	3	53			
22 S.	Anastasi mucz.	9 C.	Зачацьця св. Анны	8	03	3	54			
23 N.	4 <i>Adwent.</i> Wiktoryi	10 H.	28 па Сем. Мч. Міны	8	03	3	54			
24 P.	Adama i Ewy	11 П.	Спр. Даділь	8	04	3	55			
25 A.	Kalady. Božaje Naradž.	12 A.	Спр. Спірыдона	8	04	3	55			
26 S.	Kalady. Stefana m.	12 C.	† Мч. Аўстрата	8	05	3	56			
27 C.	Jana Ewenhiel.	14 Ч.	Мч. Фірса	8	05	3	56			
28 P.	Dzietak mučenikoŭ	15 П.	Смч. Аляўхвора	8	05	3	57			
29 S.	Tumasza bisk.	16 C.	Св. Пр. Аггея.	8	06	3	58			
30 N.	1 па Kal. Dawida kar.	17 H.	29 па Сем. Св. Данілы	8	06	3	59			
31 P.	Sylwestra pap.	18 П.	Мч. Савасьця	8	06	4	00			

☉ (сход) 6 чысла 3 гадз. 14 м. дня
 ☽ (вехах) 14 „ 10 „ 14 м. раніцы
 ☾ (маладзік) 21 „ 7 „ 7 м. „
 ☽ (поўня) 28 „ 7 „ 52 м. „

400-лецьце Беларускай літаратуры 1517—1917.

У 1517 гаду ў горах Празе, ў Чэхіі, выйшла першая кніжка Бібліі «выложанай докторам Франціскам Скорыною с Полацка ку лепшо-му вырозуменьню люду посполітаго». Год выданьня Бібліі Скорыны—

гэта эпоха ў культурным жыцьці Беларусаў, і дзеля гэтаго ў 1917 гаду мы будзем святкаваць 400-лецьце Беларускай літаратуры.

Францішк Скарына маладым хлопцам прыбыў с Полацка ў Вільню, каб прыдбаць сабе навукі. Калі Францішк Скарына скончыў навукі ў Вільні, то бурмістр віленскі Бабіч паслаў яго вучыцца вышэйшых навук у Кракаўскую Акадэмію. У Кракові Скарына атрымаў тытул доктара мэдыцыны і краснага штукарства. Высокія навукі Скарыны і абшырнае веданьне звярнулі увагу беларускіх вяльмож, каторыя шукалі тагда чалавека знаючага вышэйшых навукі, каторы ўзяўся б перакласьці Біблію. Скарына згодзіўся на гэту вялікую працу і праз колькі гадоў споўніў яе. Скарына пачаў друкаваць яе ажно ў Чэскую Прагу, дзе і пачаў друк у 1517 гаду, а працаваў там да

ФРАНЦИШК СКАРЫНА.

1520 г. Тым часам у Вільні стараньнем тагож Бабіча заложэна была вялікая друкарня. Тады Скарына вярнуўся ў Вільню і тут ужо дакончыў друк Бібліі ў 1525 г.

Апроч Бібліі Скарына выдаў ешчэ колькі другіх кніжак.

Сіла наша—у нас самых.

Хто сам сябе не шануе, таго ніхто не ўшануе! — кажа старая народная прыказка. І ў ей—вельмі многа праўды: гэта мы спазналі на сабе...

Ажно дзіўна сказаць, што беларускі народ, які мае 9 мільёнаў сыноў,—значыць, больш, чым Румынія або Бэўгарыя, якія гэтакія выдатнае месца займаюць у сусьветнай вайне, — народ гэтак так доўга блізка нічым не выяўляў свайго жыцьця. Нашы людзі гэтак ужо прывыклі жыць у няволі, як той вол — хадзіць пад ярмом. І нашаму беларусу ў галаву не йшла думка, што мы можам жыць неяк іначэй — самі сабой, без „апекуноў“, якія сто з лішкам гадоў мучылі народ, без «апекі» паноў, якія высысалі ўсе сокі з «мужыка» — хлебароба. Мы прывучыліся слухаць чужой каманды: чыны з гузікамі, пана вільможнаго, — прывыклі цалаваць ім рукі і рнуць перад імі сыніцу да зямлі. І затым то яны глядзяць на заўсёды „дзікорнаго“ беларуса, як на раба, і для людзей, якія нават сваёй роднай мовы стыдаюцца, маюць толькі пагарду.

Нехватае пачуцьця нацыянальнай гордасьці ня толькі у цёмных беларускіх селян: яе німа і у нашай інтэлігенцыі — у тых людзей, якія стаяць на вышэйшых ступенях культуры. Гэта выяўляецца асабліва цяпер, калі палітычны момэнт стаўляе перад нашым грамадзянствам вельмі сур'ёзныя пытаньня: пытаньне аб палітычнай орыентацыі, аб далейшай будучыне народу і Краю і т. д. Мы ўсё ешчэ шукаем нейкай чужой орыентацыі: то звязываем свой быт і сваю долю з маскалямі, то с Польшчай, — а тым часам у нас можа і павініць быць толькі адна *свая беларуская, краёвая орыентацыя*, як у маскалёў — маскоўская, у палякоў — польская. Мы разумеем, у чым карысьць нашай старонкі, нашага народу, разумеем, што ўжо плясьціся ззаду з чужынцамі нам ня роўна; а тым часам колькі нашых інтэлігентаў перш, чым заявіць аб патрэбах Краю, агледаюцца: а што скажучь Маскве, або ў Варшаве?

Такое становішчэ ня толькі ня гожа прэдстаўнікам дзесяцімільённага народу, але і шкодна для ўсёй беларускай справы, для будучыны нашага Краю. У змаганьні за свой быт, за сваю долю выйрываюць толькі сільныя і толькі тыя с-паміж сільных, хто сваю сілу ведае, пачувае яе ў сабе. Вось нам і трэба ўрэшці зразумець, што беларускім народзі захавана вялікая сіла, трэба выкінуць нягодную на рогу палахлівасьць з душы, недавер'е да сябе. Толькі тады, як мы гэтак

разумеем, як пачуем у сабе моц нашу, — толькі тады зменіцца пры-
жыжанае палажэнне народу, толькі тады мы здабудзем для сябе на-
жыжнае нам у роднай зямліцы месца.

Памятаймо толькі адно: сіла наша— ў нас самых.

І. Мелешка.

Дзе мы жывём і сколькі нас.

Беларускі народ заняў ад вякоў пад сямібы свае верхніе часці
паўночна-заходняга раёна ўсходняй Эўропы: Дзвіны і Дняпра.
На поўначы Беларусы гранічаць з Вялікарусамі і Латышамі; на захо-
дзе—з Латышамі і Літвінамі; на поўдні—з Літвінамі, Палякамі і Укра-
інцамі; на ўсходзі—з Украінцамі і Вялікарусамі.

Прыродных граніц, як высокія горы, моры, беспраходныя бало-
ты,—мы ня маем. Вызначаючы нашы граніцы, мы будзем трымацца
нашай мовы: дзе гаворыць народ па беларуску, тые землі будзем за-
значаць да Беларусі, адкідаючы тые шматкі зямлі, дзе народ гаворыць
іншадарна, пераходнай. Гэтак, граніца наша на заходзе пойдзе
даўжэй-меней ад станцыі Корсаўкі (Паўночна-Зах. ж. д.) на Дзвінск
Кошадары; адгэтуть ўверх па Нёмане да Друскенік; тут наша гра-
ніца павертае на захад, урэзваючыся ў Сувальскую губерню, да Аў-
густова і Бельска. С поўдня граніца ідзе крывой лініей ад Бельска
да Пінск і Мозыр, датыкае Чарнігава і ідзе далей ад Ноўгарад-Север-
ска да Ржэва. Так вызначаная граніца абыймае ўсю Магілёўскую гу-
берню, безмала ўсю Мінскую, большую частку Віленскай, палавіну
Гродзенскай губерні, блізка палавіну Чарнігаўскай (паўночную частку),
большую частку Смаленскай (заходнюю), малую частку Курляндскай,
паўночна-заходнюю частку Ковенскай, адзін павет (Аўгустоўскі) Сувальскай губерні, за-
ходні клін Орлоўскай губерні, клін Калужскай, частку Тверскай і част-
ку Пскоўскай губерні.

У Магілёўскай губерні. Паветы: Быхаўскі, Гомельскі, Гарадоцкі, Кліма-
віцкі, Магілёўскі, Мсцьціслаўскі, Оршанскі, Рагачоўскі, Сьвіслацкі, Чаў-
пачыцкі і Чарыкоўскі.

У Мінскай губерні. Паветы: Барысаўскі, Бабруйскі, Ігуменскі, Мін-
скі, Мозырскі, Навагрудскі, Пінскі, Рэчыцкі і Слуцкі.

У Віленскай губерні. Паветы: большая частка Віленскага, Вілейскі,
Свіслацкі, Лідскі, Ашмянскі, большая частка Сьвенцянскага і частка
Гродзенскага (у апошнім 15 працэнтаў беларусоў).

У Вітэбскай губерні. Паветы: Веліжскі, Вітэбскі, Гарадоцкі, Дзвін-
скі, Дрысенскі, Лепельскі, Люцынскі, Нэвальскі, Полацкі, Рэжыцкі
і Себежскі.

У Гродзенскай губерні. Паветы: Бельскі, Беластоцкі, Воўкавыскі,
Гродзенскі, Пружанскі, Слоніўскі, Сакольскі.

У Смаленскай губерні. Паветы: Бельскі, Дарагабужскі, Ельнінскі,
Сьмяцкінскі, Парэцкі, Раслаўскі і Смаленскі.

У Чарнігаускай губерні. Паветы: Гарадніянскі, Мглінскі, Ноўгарадскі, Северскі, Новазыбкоўскі, Старадубскі і Суражскі.

Апрача гэтаго беларусы ёсць:

У Арлоўскай губерні. У паветах: Бранскім і Трубчэўскім.

У Калужскай губерні. У паветах: Жыздрынскім і Масальскім.

У Тверскай губерні. У паветах: Зубцоўскім, Асташкоўскім і Ржэўскім.

У Пскоўскай губерні. У паветах: Вялікалуцкім, Апчэцкім і Таропацкім.

У Курляндзкай губерні. У Іллуштскім павеці.

У Ковенскай губерні. У Новаалександраўскім павеці.

У Сувальскай губерні. У паветах Аўгустоўскім і Сэйненкім.

Усяго беларускае племя займае абшар зямлі, каторы мае у доўжкі блізка 700 вёрст, а ў шыркі блізка 500 вёрст. На гэтым абшары жыве больш васьмі міль'ёну беларусоў.

Жыве баларусоў:

У Магілёўскай губерні	1 міль.	650	тысяч	069	душ.
У Мінскай	1	»	755	»	690
У Віленскай	1	»	076	»	435
У Вітэбскай	—	—	976	»	638
У Смаленскай	—	—	947	»	826
У Гродзенскай	—	—	861	»	640
У Чарнігаўскай	—	—	700	»	000
У Тверскай	—	—	125	»	000
У Ковенскай	—	—	60	»	000
У Пскоўскай	—	—	42	»	000
У Калужкай	—	—	41	»	029
У Арлоўскай	—	—	38	»	484
У Сувальскай	—	—	22	»	390
У Курляндзкай	—	—	20	»	981

А ўсяго . . . 8 міль. 317 тыс. 961 душ.

У гэтым не палічаны беларусы перасяленцы і эмігранты, шляхта і мешчане; а калі дадамо ешчэ натуральны прырост насялення апошніе сем лет (ад 1903 году, калі было роблена гэтае падлічэнне) то цяпер чысло беларусоў даходзіць блізка 10 міль'ёну.

Па веры беларусы дзеляцца на праваслаўных і каталікоў. Акуратнаго ліку беларусоў каталікоў і праваслаўных дагэтуль ніхто не рабіў; болей-меней толькі вядома, што беларусоў праваслаўных ёсць блізка ў тры разы болей, чым каталікоў.

В. Л.

Да аднэй мэты.

Праца асобных людзей і невялікіх грамадак толькі тады можа значны сьлед пакінуць у грамадзянстве, калі знойдзе жывыя вольныя

у шырокіх народных масах. Самая высокая, сьветная ідэя счэзьне, калі ня знойдзе для сябе грунту ў народзі.

Гэтак было і з думкай аб адраджэньні беларускага народу, катораая за апошніе сто з лішкам гадоў не раз будзілася ў галовах лепшых сыноў Беларусі. Яна збірала сперша невялікіе грамадкі беларускіх інтэлігентоў, каторые маніліся прадаваць для свайго народу, прамаўляючы да яго ў мові беларускай — жывым словам і ў кніжцы. Але народ наш, каторы гібеў пад цяжкім ярмом прыгону, быў лішне прыбіты, загнаны і цёмны, каб адрукнуцца на тые клічы. Толькі як счэзьла паншчына, як узрасьлі новыя пакаленьні вольных людзей, — тады прызывы беларускай сьведомай інтэлігенці знайшлі послух у вёсцы, ды толькі тады пачаўся праўдзівы беларускі народны рух да адраджэньня, выявіўшыся гэтак ярка ў 1905—1906 гадох.

Кожын рух, кожная праца дзеля грамадзкай карысьці, пакуль яна вядзецца невялікай грамадкай пачаўшых яе людзей, носіць на сабе сьляды думак і паглядоў гэтых людзей і ідзе адной сьцежкай, па адной лініі, кіруючыся да сваей мэты. Гэтак было і з беларускім рухам у першыя гады развіцьця яго. Пачаўшыся ў часі вялікай расейскай рэволюціі, калі ўвесь народ быў захоплен радыкальнымі настрэньнямі, калі сваю долю і будучыну звязвалі ўсе з выгранай рэволюціі, — ён ішоў сперша толькі пад чырвоным штандарам.

Але рэволюція была зломлена правіцельствам, была затоплена ў моры крыві народнай. Кривавая расправа адбілася і на жыцьці Беларусі. Беларускіе організаціі („Беларуская Соцыялістычная Грамада“, Беларускі Мужыцкі Саюз“ і іншыя) былі паразбіваны; людзі, працаваўшыя ў іх, папалі ў Сібір ці на катаргу, або прымушэны былі ісьці за граніцу. Ды толькі дзе-не-дзе асталіся і працавалі далей у цесных кружках беларускіе радыкалы — недабіткі даўнейшых палітычных організаціі, развіваючы і паглыбляючы свае пагляды і ідэалы. Найбольш энэргічную работу вёў работніцкі кружок у мястэчку Капачыні, Мінскай губэрні: ён выдаваў сваю пісаную газету (патайна) „Вольная Думка“ і нават злажыў на рукі соцыаль-дэмакратычнай фракціі ў Гасударственай Думе дэкларацію з беларускімі нацыянальнымі жадаваньнямі. Даволі сільная работніцкая с.-д. група злажылася ў апошніе часы ў Вільні, — ды нават у часі найбольшай, найцяжэйшай рэакціі працавалі беларускіе работніцкіе кружкі ў Пецярбурзі, Рызе, Ніжне-Днепроўску і іншых фабрычных цэнтрах. Болей таго, што соцыальна і палітычна радыкальныя элемэнтны рабілі для беларускай справы, над расейскім панаваньнем трудна было рабіць...

Але думка аб адраджэньні беларускага народу захапіла і меней радыкальныя элемэнтны ў беларускім грамадзянстве. Гэтак і суцэльны рух раздзяліўся на некалькі кіруноў, між каторымі, поруч з вышэй апісаным, найболей ярка выявіліся два: дэмакратычна-народны і клерыкальны.

Прэдстаўніцай кірунку дэмакратычна-народнаго была газета „Наша Ніва“, каторая пачала выхадзіць у Вільні сьледам за ярка рэволюцыйнай „Нашай Доляй“ у канцы 1906 году і выходзіла да апошняго часу, пакуль яе рэдактар перад адступленьнем расейцоў з Вільні

ня быў прымушэн выехаць адгэтуль у Расею. Кірунак гэты паводлу ліку прыхільнікоў быў наймацнейшы с-паміж усіх кірункаў беларускай думкі. За ім ішлі: сьведомыя селяне, якія былі глаўнымі чытачамі «Нашай Нівы» і яе пастаяннымі супрацоўнікамі; унівэрсытэцкая маладзёж, якая у сваёй газэты «Раніца» праводзіла ідэі «Нашае Нівы»; ішла і большая часць інтэлігенціі з яе органам «Маладая Беларусь».

Урашці рух беларускі дайшоў і да клерыкальных сфэр — ката ліцкіх духоўных семінарыі і пеціярбургскай духоўнай акадэміі, выдавалі шых рад ксяндзоў — сьведомых беларусоў. Яны сперша выдавалі беларускія набожныя кніжкі, катэхізмы і інш., а пасля — гады з два перад вайной — пачалі выдаваць у Вільні тыднёвую газэту «Беларус».

Само сабой разумеецца, што кожны з гэтых глаўных кірункаў беларускага руху разглядаў супольную ўсім ідэю адраджэньня беларускага народу з іншаго боку, ішоў сваёй асобнай сьцежкай. І гэты раздзел, гэта дыфэрэнцыяцыя руху найлепей сьведчыць аб яго сіле найлепей даводзіць, што справа беларуская зрабілася справай усенароднай, пацягнула за сабой усе станы, ўсе групы беларускага грамадзянства. Каліж жыцьцё паставіло перад нашым народам гэтыя задачы як помач бязвінным ахвярам вайны, як устройства школ беларускіх, наладжэньне беларускай культурнай работы пасля выхаду расейцоў, — аднасьць ідэйнай мэты ўсіх гэтых кірункаў выявілася ў тым, што прадстаўнікі іх наладзілі супольную работу і, ня глядзячы на розніцы ў іх праграмах, у гэты важны гісторычны момэнт здалелі згодна працаваць у камітэтах дзеля помачы пацярпеўшым ад вайны, у школах і іншых грамадзкіх організацыях.

А. Н.

Унутрэная работа.

У той час, як прыйшлі ў наш Край немцы, беларусы сперша апынуліся ў дужа цяжкім палажэньні. Перш-на-перш з адходам расейцоў было вывезена, або былі прымушэны самі выехаць вельмі многа беларускіх грамадзкіх працаўнікоў, — асабліва тыя з іх, якія пражывалі па вёсках і мястэчках, адкуль людзей казакі гвалтам выганялі. Дый і ў Вільні не шмат іх асталася: было тут многа беларусоў, занімаўшых мейсцы вучыцелёў сярэдніх школ, або быўшых на іншай службе, і вось яны, абмінуўшы ввешчыну, не абмінулі высяленьня з родных мейсц. Невялікая грамадка астаўшыхся ў Вільні беларускіх працаўнікоў згуртавалася пасля адходу расейцоў каля Беларускага Т-ва помачы пацярпеўшым ад вайны. Задача Таварыства — помач ахвярам вайны — злучылі ўсіх, ня глядзячы на рознароднасьць паглядоў і палітычных кірункаў. На ваякі жалэ, Т-во магло выйсьці за сваю чынасьць толькі ў надта малой меры: яно ня мела ратрабных грошы, бо расейскае правіцельсто, каторае памагало ўсім нацыянальным таварыствам дзеля помачы пацярпеўшаму ад вайны насам дзеньню пераз Тат'яноўскай Камітэт, аб'явіло беларусам бойкот і не давало

ім ві адной капейкі, сыплючы іншым сотні тысяч рублёў. Уся „падмога“, якую Беларускае Т-во атрымала з расейскіх рук, гэта былі ..360 рублёў! Але і з гэтай драбніцай віленскіе беларусы патрапілі пачаць сваю работу: памагаючы сталым людзям толькі ў найбольш цяжкіх выпадках, віленскі камітэт Беларускага Т-ва звярнуў увагу асабліва на найбеднейшых дзяцей беларускіх. 13 лістапада была ў Вільні аткрыта першая беларуская школа-ахронка, ў каторай было 36 дзяцей. Бадзай адначасна, сабраўшы ахвочых людзей за прафэсароў, Т-во аткрыло курсы дзеля падгатоўкі беларускіх народных вучыцельоў. На тых курсах навука была безплатная, бо і прафэсары давалі сваю працу без ніякай платы. Пачаўшы вельмі скромна, камітэт ускорасці здалеў пашырыць сваю работу так, што вясной 1916 году ў Вільні было ўжо пяць беларускіх школ-ахронак, дзе дастае і цяпер навуку, абеды, адзежу, кніжкі па навукі і пісьменныя матэрыялы каля 200 дзяцей. Пры трох школах устроены майстарні, дзе дзеці вучацца рамесла і ручных работ. Побач з гэтым Камітэт даваў пастаянную помач колькідзсяці сталым асобам у Вільні, а так сама беларускім высяленцам з фронту, каторых размясцілі ў ваколіцах Вільні. За прыкладам Вільні, пачалі кратацца беларусы і па другіх мейсцох. Вясной 1916 году была аткрыта 2-класная беларуская школа у Гродні, пасля пачатковыя школы у Крынках, у ваколіцах Васілішак і Шчучына, каля Вільні і Падбродзьдзя, а ў восені аткрылася беларуская вучыцельская сэмінарыя у Сьвіслачы з трохмесячным курсам і пры ёй прымерная пачатковая школа. У гэту восень быў зроблен і першы выпуск народных вучыцельоў з Віленскіх курсоў, ды яны адзін за адным пазаніжамалі і заімаюць мейсцы ў новазладжывых беларускіх школах. Гэтак заложэн фундамент дзеля развіцця беларускай школьнай сепі, і, ня гледзячы на ўсе труднасці гэтай новай работы, яна ідзе добра: нямецкіе ўласці, прызнаваючы, што пачатковыя школы павінны даваць навуку ў тэй мове, якой дзеці гавораць з бацькамі, цвёрда пачалі рільнавацца гэтаго і ў адношэньні да беларусоў пасля таго, ак фэльдмаршалак Гіндэнбург алавесціў, што беларуская мова, як зусім асобная ад расейскай, павінна мець роўныя з усімі іншымі мовамі правы. Прызнаньне правоў беларускай мовы змяніло зусім адносіны немцоў да беларускай справы. Гэтак у лютым месяцу ў Вільні пазволілі выдаваць беларускую газету — «Гоман», а праз пару месяцаў быў дадзен прыказ, каб усе офіцыяльныя алавешчэньні, якіе ўласці выдаюць у межах занятых беларускіх зямель, друкаваліся па беларуску—на роўных правах з іншымі тутэйшымі мовамі. Гэтак беларуская мова аказалася прынятай і у зносінах нямецкай ўласці з беларускім насяленьнем.

«Гоман»—гэта пакуль-што ядыная беларуская часопісь. Але выдавецкая работа беларусоў пачынае шырай развівацца. Апрача календара на 1916 год, беларусы, пасля некатораго перарыву, прыступілі да выдаваньня школьных кніжак. Гэтых кніжак разам з беларускімі выданьнямі з расейскіх часоў ужо зусім хватае дзеля навукі ў пачатковых школах.

Ўраз жэ пасля прыходу немцоў у Вільню тут пачала працаваць

першая беларуская коопэратыва «Райніца», заложэная ешчэ пад расейцамі. Яна згуртавала 160 членаў, і ў лістападзі 1916 году — пасля году работы, зрабіўшы на 70.000 марак абароту, — яе магнасьць (у таварах) даходзіла 5000 марак.

У летку 1916 году аткрыўся Беларускі Клюб. Тут збіраюцца беларускія дэмакратычныя элемэнтны Вільні, тут знайшоў прыпынак і беларускі хор і драматычная дружына музыкальна-драматычнага кружка. Кожную нядзелю адбываюцца вясьлівыя вечарынкі, на якіх іграюць, пляюць, дэкліруюць, танцуюць беларускія і іншыя танцы.

Вось, болей-меней, усе тыя інстытуцыі, ў якіх развіваецца беларускае грамадзянскае жыцьцё ў сталічным месцы нашага Краю. Само сабой разумеецца, што пры сучасным палажэньні, калі за 70 вёрст ад Вільні праходзіць лінія фронту, жыцьцё гэтае ня можа выцягнуцца так доўга, як павінна. Усёж такі можэм сьмела спадзевацца, што мір спаткае беларусоў гатовымі да новай, ясьнейшай долі, якую нам суліць ход гістарычных прыпядкоў.

А. Н.

Вызваленьне школы.

У сваёй палітыцы ў нашым Краю расейскае правіцельство старалася заўсёды карыстацца з мейсцовых народных сіл, якія абярталі ў слухмяных прыслужнікоў сваіх. Дзеля гэтага яно ня толькі выбірава людзей з „вышэйшых“ станоў, якім не плаціла грашмыма, дык „дзякавала“ ўселякімі прывілеямі, пачотам, ордэрамі, чынамі і салодкімі сьлавамі, — але і лавіла сьіноў сэрмяжнага народу.

Правіцельство зусім правільна ацэнівала вагу, якую мае народная школа, і перш за ўсё пастаралася ўзяць яе ў свае рукі. Мала гэтага, што наша родная мова была адтуль зусім выкінута і вучыцелям забаранялі пад страхам кары гаварыць і вучыць на беларуску; правіцельство, каб уліць у душы вучыцелёў жадань „дух“, у вучыцельскіх сямінарыях сыстэматычна вяло абрусіцельную работу, пераабляючы беларускую моладзь у „істінна-рускіх“ і спасобячы іх да нішчэньня праз школу ўсяго роднага, беларускага.

Праўда, незаўсёды царавым сьлугам удавалася дайсьці сваёго. Беларусы — вучні сямінарыі не так лёгка забываліся, хто яны, бо само жыцьцё кожны момэнт напамінало ім, што тут — не Маскоўшчына. Сямінарысты ў 80 і 90-тых гадох зрабілі былі вялікую работу, збіраючы народныя казкі, легенды, песні, звычаі, абрады і т. п., і значная часць гэтых цэнных, хоць незаўсёды умела запісаных матэрыялоў выдрукована Акадэміяй Навук у Пецярбузі, у зборніках Романова, Шэйна і іншых. У часі вялікай расейскай рэвалюцыі, калі пачаў тварыцца беларускі палітычны рух, ён захапіў і беларускую моладзь і у вучыцельскіх сямінарыях у Маладэчні, Сьвіслачы, Полацку і Паневежы, ды ў іншых вучыцельскіх інстытутах, як, напрыклад, у Глухове, Чарнігаўскай губ., захапіў моладзь вучыцелёў — гадунцоў чорнасоценна-абрусіцельнай Несьвіжскай сямінарыі, а так сама і Вітэбскай. Маладзёж гэта, працёршы вочы, зразумела, якую ганебную задачу

ускладае на яе правіцельсто, і ўсёмі сіламі старалася змагацца за родную мову у школе, арганізуючы свае беларускія саюзы, выдаваючы часопісі і т. п.

Але граба прызнацца, што да беларускага руху прылучыліся толькі лепшыя з народных вучыцелёў і сямінарыстоў. Затое пераважная большасць іх за кусок хлеба пакорна служыла правіцельству і спаўняла назначэную работу, не задумываючыся над тым, якую крыўду робяць яны сермяжным братам сваім.

Цяпер, калі з адходам расейцоў вывезены безмала ўсе нашы народныя вучыцелі ў Расею, і на месцы астатліся толькі дзе-не-дзе падзінокія людзі,—аткрыўся шырокі прастор для тых, хто хочэ не „патрытыкаваць“ у школе, а вучыць. Маскалі бязбожна нарушалі першае, аснаўное правіло педагогікі, каб дзеці пачыналі вучыцца ў тэй мові, якой гавораць дома,—значыць, у Беларусі—на беларуску. Гэтае правіло лягло у аснову цяперашняй школьнай работы, і мы пільна павінны глядзець, каб яго не нарушалі на карысьць тэй ці іншай чужой нацыі. На пералодні волі не павінна быць новых крыўд, каб тая воля, каторай мы гэтак жджэм, мела цвёрды фундамент у сьведомасьці народу.

I. Мелешка.

Народ і рэлігія.

Людзі цёмныя, каторыя нават імя свайго народу ня ведаюць, на пытаньне: якой яны наці,—назваюць адно толькі веру сваю. Гэтак і між нашымі „тутэйшымі“ беларусамі часта пачуець на гэтае пытаньне адказ: „каталік“, „праваслаўны“, ці „веры рускай“, ды рэдка што сьведома скажэ: „я беларус“.

Толькі вельмі рэдка бывае так, што нація і рэлігія народу якбытцым зліваюцца. Гэта мы бачым у жыдоў: хто скажэ, што ён—веры Майсея, той бяз споркі будзе жыд, бо німа другой наці тэй-жэ веры. А найчасьцей адна рэлігія служыць для некалькіх народаў—с тэй прычыны, хаця будзем ведаць веру народу, вера гэта рэдка скажэ нам што-колечы аб яго наці.

С хрысьціянскіх вер найбольш пашырэны ў нас дзьве: каталіцкая праваслаўная.

Каталіцтва дзержыцца Італія, Франція, Гішпанія, Португалія, Бельгія, Польшча, добрая часць Нямеччыны, ды іншыя старонкі, а ў нашым ліку часць Беларусі ды безмала ўся Літва. У кожным краю каталіцкіх касьцёлах моляцца людзі па свому, — ў тэй мові, якой штодзённым жыцьці ужываюць: італьянцы—па італьянскаму, французы—па французску, немцы—па нямецку і т. д., і толькі самая імша тпраўляецца па лацінску. Бо каталіцкі касьцёл—то касьцёл сусьветны, міжнародны, галава каторага ва зямлі—рымскі Папэж. Ён злучае ўсе народы, ды кажэ ім жыць у брацкай згодзі і ўзвонным мілаваньні. Каталіцтва шануе роўна ўсе народы, і ніхто ня можа сказаць, бытцым гэта толькі яе вера. Затым то нельга называць каталіцкай рэлігіі ні

італьянскай, ні французскай, ні польскай, ні якой-будзь іншай верай а завецца яна *рымскай*.

Каталіцкай веры трымаецца даволі вялікая часць беларусоў — больш 2 мільёнаў, ды блізка ўсё літвіны. І, ня гледзячы на ​​непрыхільнасць духавенства да гэтых двох народаў, каталіцкі касцёл роўна шануе беларусоў і літвіноў: Папеж нават выдаў асобную Энцыкліку, у каторай сказана, што *беларуская і літоўская народныя мовы жывуць быцц ўжываны без ніякіх пераход у касцёлах нашаму Краю*. Праўда, с прычыны непрыхільных для нас гістарычных варункоў у нашых касцёлах пануе чужая мова, — але ўсе мы маем право лічыць каталіцтва так сама нашай верай, як кожны іншы народ. Але *беларускай верай* нельга яе называць, як нельга называць польскай, літоўскай, ці іншай: яна — *рымская*.

Тое-ж самае можэм сказаць аб праваслаўнай цэркві. У нас яе называюць «рускай», — але і гэта несправядліва: праваслаўныя ёсць і расейцы, і боўтары, і грэкі, і часць украінцоў, і іншыя.

Гэтак цяпер ні беларусы, ні літвіны, ні палякі ня маюць сваёй *нацыянальнай веры*.

Праўда, быў час, што на Беларусі і Украіне была гэтакая *свая* — нацыянальная вера, да каторай больш ніхто не прыналежаў. Гэта — *Унія*. Але ў нас яе скасаваў расейскі урад — па прыказу цара Мікалая I ў 1839 гаду, ды асталіся уніятамі толькі украінцы, каторыя жылі пад Аўстрыяй. — Ды у палякоў была проба стварыць сваю *польскую веру*: часць польскіх каталіцкіх ксяндзоў аддзялілася ад Рыму і залажыла асобны касцёл — так званы *мар'явіцкі*, каторы упраўляецца сам сабой, ды нават імшу правіць не па лацінску, а па польску. Але гэта «польская» вера мала нашыраецца — і ў нас ешчэ менш, чым у Польшчы.

Вось, беларус на пытаньне, да якога народу ён належыць, ня можэ атказаць: «каталік», ці «рускай веры», — бо с таго атказу ніхто не зразумее, хто ён. Народ наш мае імя, вядомае 600 ці 700 гадоў усяму сьвету; гэтае імя мы павінны ведаць і з гордасьцю яго вымаўляць.

У Вільні беларусы каталікі ў 1916 гаду зрабілі першыя крокі, каб завясыць беларускую мову ў касцёлі і пры навуцы рэлігіі у школі. Адміністратару Віленскай Дыяцэзіі была ўпадзена просьба с чысленымі подпісамі, каб хоць у адным з віленскіх касцёлоў дадатковыя модлы, казаньня, катэхізація і споведзь адбываліся па-беларуску, ды каб быў назначэн ксёндз-беларус, каторы бы вучыў беларускіх дзяцей рэлігіі у школах па-беларуску. Духоўныя ўласці на гэта атказалі, што яны нічога проці гэтаго ня маюць, толькі з завядзеньнем беларускай мовы ў касцёлі лічаць патрэбным устрымацца да канца вайны. Ксёндз-беларус ў беларускія школы так сама тымчасам не даў і згодзіліся на тым, каб рэлігію выкладалі па-беларуску самі вучыцелі пад наглядам ксёндза аднаведнай парахвіі.

Гэтак зроблен першы крок да таго, каб для беларускай мовы здабыць належныя правы ў каталіцкім касцёлі, правы, с каторых нам дагэ-

туль не давалі карыстаць. І трэба думаць, што беларус-каталік, маючы малітвы, казаньня, споведзь і навуку рэлігіі ў роднай мове, зраўнее ўрэшці, што вера яго — ня «польская», а папраўдзі каталіцкая. А сьледам за ім і яго брат праваслаўны даб'ецца такіх жэ правоў у праваслаўнай цэркві, тым болей, што ў беларускіх школах праваслаўныя дзеці так сама, як і каталікі, вучацца сваей веры па беларуску.

І. Мелішка.

Беларуская мова.

Мова беларуская належыць да усходня-славянскай сям'і, але гэтая мова зусім асобная ад вялікарускай, ды яна ня мае нічога супольнага з польскай, як з мовай, якая належыць да адменнай — заходня-славянскай групы. Гэта заўважылі ўжо ў пачатку XIX стагоддзя філэлягі розных народнасьцей. Гэтак *намецкі* філэляг *Johann Christoph Adelung* у сваей стацыі, друкаванай у Берліне ў 1806 г. («*Mühridates oder allgemeine Sprachkunde mit dem Vater Unser als Sprachprobe in beymahe fünfhundert sprachen und Mundarten.*»), апіраючыся на філэлягічныя асобнасьці беларускай мовы (у адзелі усходня-славянскіх моў, стр. 631), дайшоў да вываду, што „беларусы не становяць часьці ні маскоўскага, ні украінскага народу, а твораць саўсім асобны славянскі народ“. Так сама і *польскі* вучоны М. Вішнеўскі у сваей *Historyi literatury polskiej*, апіраючыся на старыя беларускія літаратурныя творы, кажа: „мова беларуская самабытная, як і мова расейская“ (*Hist. Lit. T. VIII str. 461*). Расейскі вучоны Д. Языков кажа, што мову беларускую можна назваць «маткай мовы вялікарускай», што «гэта мабыць таяж мова, якой гаварылі у Пскове і Вялікім Ноўгародзе пры варагах». (*Encykl. Leksykon Pluszera T. VIII, S.P.B 1837 str. 568—569*). Расейскі гісторык М. Максімовіч бачыць у беларускай мове асобную мову, займаючую сярэдзіну між вялікарускай і украінскай («*Исторія древней российской словесности*», Т. I, стр. 97 и 106. Киев 1839). Адменны крыху пагляд меў польскі вучоны Ян Чэчотт, кажучы, што: «мова беларуская становіць мову пераходную між польскай, расейскай і украінскай. Украінская... у будове сваей болей схожа с польскай, беларуская (кывічанская) — з расейскай». (*Piosnki Wieszniacze. Wilno 1844 str. VII*).

Што да мейсца беларускай мовы у славянскай сям'і і да яе характэрных асобнасьцей, вельмі цэнныя працы даў Міклэшчыч у *Vergleichende Grammatik der slawischen Sprachen; Lautlehre 1879. S. 425—459; Stommbildungslehre 1875* (у розных мейсцох) і *Wortbildungslehre 1876. S. 249—285*.) Ня меней цэнная стацыя аб мейсцы беларускай мовы між мовамі славянскімі М. Наеждзіна, напісаная па нямецку — (*Mundarten der russischen Sprache, Jahrbücher der Literatur. Wien 1841, T. XCV, 81—240*),—дзе ён гаворыць, што сперша былі дзьве усходня-славянскія мовы: понтыйска-руская (украінская) і балтыйска-руская (беларуская), раздзеленыя рэкамі Прыпяццю і Сожам. Гэтыя плямёны

высылалі сваіх колоністоў на ўсход, і, як мешаніна іх, улажылася мова вялікаруская.

З навейшых прац аб беларускай мове трэба адмеціць працы прафэсара Карскага, выдадзены ў чатырох тоўстых томах пры Варшаўскім універсітэці, у каторых ён разбірае гісторыю развіцця беларускай мовы ад XII стагоддзя і да нашых часоў, у этымолёгіі і сінтаксіс. Ды ешчэ працу польскага вучонага Эдварда Кліха (*Teleski białoruskie z powiatu Nowogródzkiego. Materiały i prace Komisji językowej. II zes. 1, Kraków 1903*). 1)

Усе гэтыя вучоныя прызнаюць, што мова беларуская — гэта ня гутарка дыалект якой-будзь усходня-славянскай, ды ешчэ меней якой-будзь заходня-славянскай мовы, а мова самабытная, са сваімі філёлёгічнымі, фонэтычнымі, сінтактычнымі, этымолёгічнымі і славарнымі асобнасцямі. Толькі пасля 1833 году, пасля муравьёўскага «усьмірэння» маскоўскіх «казённых» вучоныя, кіруючыся абрусіцельнымі мэтамі, ня бачылі розніцы між мовай беларускай і маскоўскай, але ўсёж такі ніводзін з іх навучна не абаснаваў сваіх довадоў, бо і ня мог абаснаваць. С польскай стараны дзеля палітычнай мэты: давясці аднасьці між беларускай і польскай мовай, — былі пробы дашуківацца яе ў першай палове XIX стагоддзя, калі Рыпінскі пісаў кніжкі „для беларускіх мужычкоў“ і ахвяровываў іх тым с паміж „мужычкоў“, „каторыя сперша чытаць, а пасля гаварыць і думаць навучацца на польску“. Але як такіх „мужычкоў“ не знайшлося, то і самая мысьль аб полькім паходжэнні Бела-Русі, — калі не лічыць безкрытычных пісанін кшталтам аслаўленага Гожковскага з яго клічам „нема Русі, ест тылькі Польшка і Москва“, — упала.

B. Л.

10-летні юбілей беларускай прэсы.

14 верасня (па стараму стылю — 1-го) 1916 г. мінула роўна дзевяць гадоў, як на вуліцах Вільні паявіўся першы нумэр першай беларускай легальнай газеты — „Нашай Доля“.

„Наша Доля“ была першай яркай праявай беларускага нацыянальнага руху. Свабоду друку народ ужо быў здабыў тады, і нельга было непазволіць на выдаванне беларускай газеты. Затое мейсцовыя ўласці знаялі даволі спасабоў, каб не даць ходу газэці: с-паміж 6 выйшаўшых нумароў яе ажно 5 былі сконфіскаваны паліціей (некаторыя нават ешчэ у друкарні — перш, чым іх закончылі друкаваць), „офіцыйны“ рэдактар быў арыштаван, аддадзён пад суд і цяжка заасуджэн, ды адкруціўся ад кары толькі ўпекшы за граніцу. Многія штрафоў было наложэно на рэдакцію, і гурток асноўцоў, каторыя выдавалі газэту за свае цяжка запрацаваныя грошы, прымушэн быў аддаць на іх ашпкі. За тое-ж выхад „Нашай Доля“ зрабіў незвычайна сільнае ўражэньне на грамадзянстве: на вуліцах места ўсюды выдавалі беларускую газэту, каторую бралі на-расхват. Дзёверы рэдак-

1) З восені 1916 году пачау чытаць лекцыі беларускай мовы у Вроцлаўскім універсітэці праф. Абіхт.

ціі не зачыняліся ні на мінуту, а праз колькі дзён, як першыя нумэры дайшлі да вёскі, адтуль паплылі вялічэнныя пісьмы, ў которых чуваць было сьлёзы радасьці „простых, шэрых“ людзей—людзей, каторыя наканец даждаліся, што іхнай «простай» мовай друкуюць газэты!

Пасьля выхаду чацьвёртага нумэру «Нашай Доіі» наступіў разгром супрацоўнікоў яе; большая часць іх ужо даўно працавала, укрываючыся ад арэшту за старую работу на беларускай ніве, і гэта прымусіло іх на момэнт „счэзнуць“, калі пачаліся рэпрэсіі проці учасьнікоў газэты. №№ 5 і 6 выйшлі ўжо пад новай рэдакцыяй, але і іх спаткала ліхая доля папярэдніх: яны былі сконфіскаваны, а выдавецтва «Нашай Доіі» прыгаворам суда спынена назаўсёды.

Гэткая была гісторыя першай *легалнай* беларускай часопісі. Але, наагул, яна першай у беларусоў не была: яе папярэдзіў у канцы 80-тых гадоў патайны „Гоман“, выдаваны у Мінску, і ў 1903 гаду — „Свабода“, так сама выйшоўшая патайна, як орган „Беларускай Рэволюцыйнай Грамады“. Але „Наша Доля“ аткрыла сабой эру шырокай нацыянальнай беларускай работы, каторая с таго часу і шырылася а год у год ажно да нашых дзён.

Сьледам за „Нашай Доляй“ — ешчэ перад закрыцьцем яе — тут-жа ў Вільні пачала выхадзіць «Наша Ніва». Гэта газэта выходзіла да часу адходу з Вільні расейцоў, збіраючы навакол сябе ўсе найболей жывыя дэмакратычныя беларускія сілы. Праз нейкі час нарадзіўся орган клерыкальнай групы «Беларус»; далей — сельска-гаспадарскі мясячнік «Саха», квартальнік «Маладая Беларусь», мясячнік для маладзёжы «Лучынка», студэнцкая часопісь «Раніца», — а цяпер новы «Гоман».

Дзесяць гадоў жыцьця беларускай прэсы зрабілі вельмі многа: народ беларускі — як селяне і работнікі, так і інтэлігенты, знайшлі ўрэшці спосаб голасна на ўвесь свой Край падняць свой голас, загаварыць аб сваіх крыўдах, сваіх патрэбах і жаданьнях. Даволі перэглядаець гадзавікі ўсіх паменёвых часопісеяў, і мы ўбачым тысячы імён, тысячы ваколіц, скуль ішлі карэспандэнціі, заметкі, стацьці, вершы, аповесць і т. п. Беларускае прэса—гэта не катэдра, с каторай жменя ідэалістоў абвешчае новыя думкі: гэта голас тых мільёноў гарапашнікоў, каторых заўсёды гвалі, уціскалі, каторых дзержалі ў цемнаце і безпраўнасьці, каторымі пагарджалі, над каторымі здэкаваліся і сьмеяліся... І хлебароб, і работнік, і іх сын — інтэлігент, і нават той шляхціц, у катораго разам збудзілося нацыянальнае сумленьне, — ўсе ўзяліся дружна за работу, і на тых фундамэнтах, каторыя яны збудавалі, апраецца цяперашняя шырокая культурная праца, беларуская школа, роўнапраўнасьць беларускага народу і мовы яго з другімі народамі нашай роднай зямліцы.

І. Мелешка.

Беларускі тэатр.

Нацыянальны тэатр—гэта адна з найбольш красачных праяў духа народу. І гэтым тлумачыцца тое, што тэатр зан мае надта выдатнае месца у народоў, каторыя толькі няпер будзяцца да самабытнага культурна-нацыянальнага жыцця. Чэхі, украінцы, літвіны, латышы, эсты—ўсе яны многа сіл і працы аддалі дзеля стварэння свайго тэатру, і іншыя з іх, асабліва чэхі і украінцы, на гэтай дарозі пайшлі вельмі далёка ўпярод.

Такоеж месца павінен заняць і беларускі тэатр у руху нашага народу да ўсестаронняга адраджэння. І хоць беларусы тут стаўляюць толькі першыя крокі, аднак і з іх відаць, што грунт пад сабой наш тэатр мае добры.

Тэатральныя прадстаўленьня у беларусоў вядомы з даўных часоў: да нас дайшлі памятнікі беларускай камедыі с XVII і XVIII стагоддзёў. У Гродні, Мінску, Полацку і іншых месцах Беларусі ў езуіцкіх школах, а так сама ў праваслаўных і уніятскіх духоўных школах над той час разыгрывалі беларускія інтэрмэдыі, або інтэрлюдыі, ў каторых на сцэне выступалі «людзі простыя» і пацешнымі дыялягамі—гутаркамі забаўлялі публіку. У адрыўках інтэрмэдыі і цэлых беларускіх камедыяў, каторыя апублікаваны Морозовым, Брыкнерам, Перацэм, Сычаўскай і інш., ёсць многа забаўных сцэн з народага быту, а нават і з біблейнай гісторыі (грэх Адама і Эвы і інш.)

Ад канца XVIII стагоддзя і да пачатку XIX а беларускіх прадстаўленьнях нічога не чуць. Толькі каля 50-х гадоў мінуўшага стагоддзя можам адзначыць спробу палажыць аснову для беларускага тэатру, і дзеля гэтай справы працавалі дзве такія сілы, як вядомы беларускі паэт Вінцук Дунін-Марцінкевіч і слаўны кампазітар Молюшко. Першы напісаў словы, а другі—музыку да беларускай «камедыі оперы» пад названнем «Селянка». «Селянку» ставілі раз у Мінску, ды ад яе астаўся толькі тэкст: ноты нет ведама, дзе запрапаілі і ўсе спробы як беларусоў, так і наагул паклоннікоў Молюшкі адшукаць іх былі дарэмны.

Прайшло ешчэ паўвеку, і думка стварыць беларускі тэатр ізноў зыйшла на задні пляч. Дый на дзёна: ў 1865 гаду расейскае правіцельства забараніло друкаваць што-конечы ў беларускай мове, а тым больш выступаць з жывым беларускім словам на сцэне. Толькі дзёна-дзе, цшжом, у прыватных гаспадах малалдзёж прававала ставіць па беларуску дробныя камедыі, перакладаныя глаўным чынам з украінскай мовы. У 90-х гадах была ператлумачана на беларускую мову камедыя Кропвіцкага «Па рэвізіі». У тым жа часе беларускі пісьменнік Ядвігін Ш. напісаў арыгінальную п'есу с селянскага быту, і яе маніліся іграць у Вілейскім павеце, ў ваколіцах Радашковіч; але ня гледзячы на тое, што іграць мелі нават мясцовыя паны і што ў творы Ядвігіна Ш. быў прадстаўлен «ідеальны» пан і «нікчэмны» мужык, «нядрэмлючае вока» начальства перашкодзіло давясці гэты праект да канца.

Больш сур'ёзная работа дзеля наладжэння беларускага тэатру пачалася толькі пасля рэвалюціі ў Расеі 1905-6 гадоў, калі счэзла забарона беларускага друку. Ад 1910 году ў Вільні, Гродні, Мінску, Слуцку, Капылі, Полацку, Дзісне, Давід-Гарадку, Радашковічах, Празароках і інш., у Пецярбурзі і ў Варшаве, ды ажно ў Нжне-Днепроўску аткрываюцца музыкальна-драматычныя кружкі, хоры і т. п., якія ладзяць свае канцэрты і драматычныя вечары. У 1911 гаду з'яжыўся першы рухомы — аб'ездны беларускі тэатр, каторы за адно чэго аб'ехаў быў 15 мястэчак у Віленскай, Вітэбскай і Мінскай губернях. Адна за аднай выходзяць у сьвет п'есы беларускае, побоч с перэкладамі з украінскай (Кропівніцкага «Пашыліся ў дурні», «Парэвізіі»), Володьскага «Як яны жаніліся»), польскай (Ожэшковай «Хам») і расейскай мовы (Чахова «Сватаньне») — арыгнальныя «Паўлінка» Янкі Купалы, «Модны шляхцюк» К. Каганца і інш. І с кожным годам справа тэатру ўсё болей развіваецца — ажно да сумнаго году вайны, калі гэтулькі маладых беларускіх сіл былі былі адарваны ад роднай нывы і ўзяты ў армію.

У Вільні першае беларускае тэатральнае прадстаўленьне адбылося 12 лютага 1910 году. І с таго часу работа тутэйшаго музыкальна-драматычнаго кружка ўсё пашыраецца, збірае болей сіл. Нават няспадзячы на ваенны час работа віленскай драматычнай дружныны не спынілася: зімой с 1914 на 1915 г. у Вільні была прастаўлена оперэтка «Залёты» (словы Дуня-Марцінкевіча, музыка Марыі Кімонтт). Але пасля гэтаго выступленьня наступіў даўжэйшы перарыв, і толькі ў восені 1916 году аднавілася праца дружныны, каторая пад кірункам першаго рэжысэра беларускага тэатру ў Вільні, Ф. Олехновіча, выступала сыстэматычна, стаўляючы як старыя, так і новыя беларускія сьпэцыяльныя творы, напісаныя у апошнім часі. *) Гэтак сама і ў ваколіцах Вільні мы бачылі спробы наладзіць вясковы тэатр: у восені 1916 г. селяне каля Падбродзьзя ігралі сваімі сіламі напісаную адным з мейсцовых жыхароў п'есу «Праклённае зельле» — моральнаго характару (проці цяжства).

У Вільні развіваецца, між іншым, і дзіцячы тэатр, і гэта мае вялікае значэньне для дзіцей беларускіх школ. Варта было-бы, каб на гэтым прыкладзе пайшлі і другія беларускія школы, асабліва па вёсках.

Эканомічны стан Беларусі.

Паводлуг таго, с чаго жыве беларускі народ, трэба прызнаць, што Беларусь — гэта край сельска-гаспадарскі: 76% (тры чверці) жыхароў яго — селяне-хлебаробы, і праца на ралы — гэта аснова іх быту. Праўда, яны ўладаюць толькі 46% ўсіх зямельных абшароў: найболей зямлі маюць пад сабой паны і кзна, — ды з гэтай прычыны зямельная справа шмат-дзе стаць давол востра, хаця ў 1861 гаду пры вызваленьні селян ад панчшыны ім давалі шмат большыя надзелы (ад

*) „На Автокалі“, п'еса у 3 актах с песьнямі і танцамі Ф. Олехновіча і інш.

3,6 да 6,6 дзесяцін на душу), чым у глыбіні Расеі (ад 2,2 да 2,9 дзесяцін). І ня дзіва: да гэтаго давялі дзве прычыны.

Першая прычына—гэта тое, што гасударствены і зямельны селянскі банк, выпаўняючы назначаную яму урадам палітычную задачу, безупынна стараўся умацаваць у «неблагодзеёжным» Краю «рускі элемент», шчыра прыхільны да Расеі, і дзела гэтаго прадаваў дужа танна і на выгодных варунках зямлю перасяленцам з Расеі акурат тады дзе беларусы ўжо церпяць ад недахваткі зямлі. У Віленскай губерні гэткая палітыка вялася, напрыклад, у Ашмянскім і Дзісенскім паветах, дзе тры чверці гаспадароў маюць менш трох дзесяцін мала урадлівай зямліцы.

Другая прычына такая. Ня толькі праз банк беларус-каталік ня мог дакуніцца зямлі, але і проста ад паноў ня мог яе купляць: яе няводзілі пан-паліак не хацеў прадаваць. Справа ў тым, што па ўсёй Беларусі і Літве урад забараніў паліакам купляць маетнасці, — вось, той хто меў зямлю, дзержаўся за яе моцна, бо ведаў, што, прадаўшы, ізноў зямлі ня купіць.

Гэтак беларускія селяне, ня глядзячы на прырост насялення, ня маглі, паводлуг патрэбы, прыкупляць зямлю і навінны былі разрабняць свае гаспадаркі, дзелючы паміж сынамі і ўнукамі. А як у нашай старане фабрык зусім мала, дык і на работу ня кожны мог пайсці, а дома заробку не было.

Фабрычныя промыслы, папраўдзі, надта слаба тутака развіты: ўсе фабрыкі разам у апошніе гады выраблялі ўселякіх тавароў у год на 100 міль'ёноў рублёў, ці нават меней, даючы заробак адно некалькім дзесяткам тысяч работнікоў. Найбольш выганялі ў нас спірту: у першым мейсцы стаяла Мінская губерня, якая давала гэтаго прадукту на 27 міль'ёноў рублёў у год. На другім мейсцы стаяў выраскур—на 11 міль'ёноў што году. Далей—крахмальныя і паточныя фабрыкі, ды паперні. Найвялікшым ткацкім цэнтрам быў заўсёды Беларусок, а больш вялікіх цэнтраў німа. Панчошарсто стаяло даволі высока ў Вільні (на 2.000.000 руб. у год); тутака найбольш шылі і гатовалі адзення ды ботаў, каторыя ішлі адгэтуть у шмат якія гарады Расеі.

Іншыя фабрычныя промыслы слаба развіліся, але затое яны у пачатковым стане ёсць безмала ўсе (нават пукраварні былі ў Міншчыне). Багацтва лясное (ў 1907 гаду да адных толькі Прусоў сплавілі уселякаго дрва на 36 міль'ёноў марак) дае танны апал і матэрыял для ўселякіх лясных промыслоў; іншыя матэрыялы можна або на мейсцы даставаць, або прывазіць па рэках і чыгункай; урэшці тые-ж рэчы можна выкарыстаць, каб пусіцаць у ход цэлыя фабрыкі, ды і рабочыя рукі ня лішне дарагія — А ўсё-ж такі, ня глядзячы на ўсё гэта, фабрычныя промыслы развіваліся у Беларусі надта памалу, — і аднай з важнейшых прычын такога палажэння іх была ўсё тая-ж палітыка расейскаго ураду...

Тут трэба адзначыць, што эканомічнае жыццё Беларускаго Краінаса зліта з эканомічным жыццём этнографічнай Літвы: абедзве часткі колішняго Вялікаго Князьства Літоўскаго, ад якоў звязаныя супольнымі тарговымі дарогамі—рэкамі, знаходзіліся ўвесь час бадай у аднаста...

сваім «паном». Вось ім трэба прыпомніць на гэта толькі тое, што ўсё матэрыяльнае дабро, ўся аснова быту «вышэйшых» станоў створаны мазілістымі рукамі тых, да каго паэт звертаецца са славамі:

Ты гарэш, ты засеваеш,
Ты і молатам куеш,
А які прыбытак маеш,
Што ўсіх корміш, адзяеш?!

„Вышэйшыя“ станы аддаюць на агульную карысць толькі малую частку таго, што бяруць ад працоўнага народу. Багацьце, гэты плод працы ўсёе наці, яны вертаюць наці толькі ў тэй меры, якая ім падабаецца. І яны нават не падумаюць, што калі-б народ сам карыстаўся плоду сваёй работы, дык тые мільёны работнікоў, што цяпер вядуць „панскай ласкі“, самі стварылібы свае культурныя інстытуцы ўсёе тое, што патрэбна для культурнага жыцця.

Адвечнае змаганьне ідзе ў-ва ўсіх народах між тымі двума аснаўнымі станамі. Яно аднае ў вялікую таварыскую сям'ю працоўнага народа ўсіх краёў і ўсіх нацый, яно разбівае той штучны мур, які вытворыўся між народамі адно затым, што яны гавораць рознымі мовамі. Яно наказвае грамадам працоўнага народу, што ня той вораг, хто так, як і ён, ходзіць у простае шэраі святцы, хоць і чужой мовай гаворыць, а той „свой“ дармад, аспіраючы сваю сілу на цемнаце забітасці народу.

У нашым Краю, дзе людзі гавораць ажно чатырма рознымі мовамі, нацыяналісты стараюцца чымбольш выкарыстаць гэту розніцу дзеля таго, каб пасварыць асобныя нацыянальныя групы між працоўным народам і скарыстаць з гэтаго дзеля умацаваньня эканомічнай залежнасці сялян і работнікоў ад іх гаспадароў. І трэба прызнацца, што ім гэта ўдаецца у значнай меры: даволі прыпомніць быўшыя рэчы так ндаўна—за панаваньня маскалёў—бітвы ў касцёлах паміж сялянам з адной і тэй жэ вёскі, якіяе розняцца адно тым, што аднае адраклася роднай мовы і ламае язык на польскі лад, часць жа гаворыць па літоўску. Вось, з гэтай прычыны для нашага Краю маюцца асаблівую вагу ўселякіе грамадзкія арганізацыі, ў якіх поруч працавалі-бы беларусы і літвіны, палякі і жыды. Спробы закладаць гэтыя арганізацыі між так-званай інтэлігенцыі разбіваліся ў нас кожны раз: прыпомнім хоць-бы сумны кінец грамадзянскага камітэту ў Вільні, якіяе, зложаны сперша с прадстаўнікоў чатырох нацыянальнасцей Краю, але с перэвагай палякоў, быў прымушэны спыніць сваю работу с прычыны „італьянскай забастоўкі“ польскай большасці. Затое яны лепей удаюцца і павінны дайсці свайго ў работніцкіх масах, паміж тымі, хто працай сваёй здабывае кусок хлеба. Змаганьне за хлеб—гэта наймацнейшы пэмент, якіяе павянен звязць у дружэную, моцную сям'ю дэмакратычныя элемэнтэ ўсіх нацый нашага Краю.

І на гэтым грунці ў сталічным горадзі нашага Краю адна за адной паўстаюць міжнацыянальныя дэмакратычныя арганізацыі—работ-

ніцкіе коопэратывы, саюз кватэрантоў і іншыя, дзе дружна працуюць беларусы і літвіны, палякі і жыды, разбіваючы на практыцы работу нацыяналістоў—ворагоў еднасьці ўсіх нацый нашай Бадькаўшчыны.

А. Н.

НАШЫ СТРАТЫ.

Колькі нашых братоў-беларусоў, адарваных ад роднай нівы, зляжыло свае галовы на палёх бітв — у змаганьні за чужую для іх справу, мы ня ведаем. Толькі пасля вайны будзем мы лічыць нашы страты, аплаківаць тых, хто зыйшоў са сьвету, як ахвяра расейскага панаванья на нашай зямлі. Але і апроч ахвяр вайны гэты мінуўшы ўжо 1916 год быў для беларусоў дужа цяжкі: ён вырваў с-паміж нас двое людзей, каторыя ў беларускім руху займалі надта выдатнае становішчэ.

Першы удар быў з гэтаго боку ваеннага фронту: ў ноч с 1 на 5 лютага 1916 году памерла вядомая пісьменніца-паэтка і грамадзкая работніца на беларускай ніве— Алёзія с Пашкевічоў Кейрысавая, шырока знаная пад прозьвішчэм „Цётка“.

З імем „Цёткі“ злучаюцца першыя зачаткі беларускай работы ў Вільні — ў 1904-1905 гадах, калі, поруч з рэволюцыйным рухам па ўсёй Расеі, пачаўся у шырокіх масах народных рух беларускі. Пад той час у Вільні пачалі ладзіцца беларускія работніцкія арганізацыі — кружкі Беларускай Соцыялістычнай Грамады, і тут „Цётка“ выказала свае арганізатарскіе здольнасьці. Яе можна было бачыць на ўсіх вялікіх работніцкіх сходах, — а калі настаў час вялікіх публічных мітынгаў, „Цётка“ выступала ўсюды, будзячы агульны спогад сваімі пчырымі, гарачымі беларускімі прамовамі. Асаблівую энэргію выявіла „Цётка“ ў часі сваёй нядоўгай працы ў нова-вілейскай бальніцы: яна была тут у самым цэнтры работніцкіх арганізацый Нова-Вілейска.

Ужо пад самы канец рэволюцыйнага пэрыяду ў Вільні пачалі выхадзіць першая беларуская легальная газета „Наша Доля“ і „Цётка“ прыняла ў ёй гарачае учасьце. Маючы вялікія пісарскіе здольнасьці, яна друкавала тут свае творы, каторыя станавілі праддоўжэньне яе першых паэтыцкіх спроб на сучасныя тэмы, вупраць каных нелегальна у дзесятках тысяч лятучых лістоў.

Калі рэакцыя пачала шырыцца ўсё болей і „Цётку“ пацягнулі пад суд, яна прымушэна была выехаць заганіцу. Яна знайшла сьцебе прыпынак у Львові — між братамі-украінцамі. Тут хадзіла ў унівэрсытэт — на гісторычна-філэлягічны факультэт і спецыяльна на працавала над беларушчынай. Як тэму для доктарату выбрала беларускіе батлейкі і сабрала багаты матэрыял да гэтаго.

Выйшоўшы замужізмьняўшы гэтак імя, „Цётка“ вярнулася ў

ад у родны Край, каб далей працаваць між сваімі. Тут, у Вільні, яна была пры закладзінах беларускага тэатру, беларускіх грамадзкіх арганізацый. Працавала дзеля школьнай справы, падгатаўваючы кніжкі для пачатковых школ, і выпусціла ў свет сваё "Першае Чытальніе". Нейкі час была ў Пецярбурзі, дзе працавала ў беларускай колоніі, пісала і памешчана свае творы у "Маладой Беларусі". Пасьля наладзіла ў Мінску месячнік для маладзёжы — "Лучынку" і была там галаўнай літаратурнай кіраўніччай.

Калі настала вайна, "Цётка" запісалася ў сёстры міласэрдыі пад кулямі на палёх бітв аказвала помач раненым, не звертаючы увагі на небаспечнасць. Пасьля, каб быць у Вільні, паступіла ў туберкулёзны тифусовы барак і працавала блізка да апошніх дзён расейскага панавання. І тут, спатыкаючы хворых салдатаў — беларусоў, "Цётка" вела між імі сваю беларускую работу. Толькі перад самымі дзёндамі расейцоў, баючыся, каб яе ня вывезлі разам з адступаючымі войскам, "Цётка" папрасіла даць ёй на нейкі час адпущ.

Калі — пасьля прыходу немцоў — пачалася шырокая беларуская работа дзеля наладжэння беларускіх школ, "Цётка" была тут першая: яна вышуківала вучыцельскія сілы, збірала дзяцей, сама кіравала школьнай работай. Гэтак сама яе стараньнем былі ўрашчаны аткрыты беларускія вучыцельскія курсы ў Вільні, на катодзе "Цётка" выкладала пэдагогіку, гігіену і інш. Поруч с тым яна знаходзіла ешчэ час і дзеля таго, каб вясці работу між сваімі старымі знаёмымі — віленскімі работнікамі.

У часі гэтай працы "Цётку" спаткаў цяжкі удар: у роднай вёсцы — ў Лідчыне — памёр яе бацька. Паехаўшы хаваць бацьку, "Цётка" і там не ўсядзела без работы: яна аб'езджала вёскі, дзе пачынаў пад той час тифус, каб даць справоздачу ў Вільні і працавала помачы для зруйнаваных вайной селян, — ды тут заразілася і тую хваробу, каторая яе не чапіла ў часі працы ў тифусовым бараку. Аслабеўшыя ад надмернай грамадзкай працы сілы былі прычынай таго, што "Цётка" не пернесла хваробы і ў ноч с 4 на 5 лютага аддала Богу душу. Яе пахавалі на вясковых могілках — між сваімі перымі гаротнікамі, для каторых яна працавала ўсё сваё жыццё.

Віленскае демократычнае грамадзянства горача адгукнулося на цяжкую утрату, якую паняслі беларусы у асобе сьв. п. Алэізіі Шчырковай. Каб выказаць сваю пашану памёршай без пары грамадзкай працоўніцы, прадстаўнікі демократычных груп с-паміж беларусоў, літвіноў, палякоў і жыдоў пачалі складаць чысьленне пашаннага сьвяты на найдаражэйшую для памёршай справу — на заложэнне беларускіх школ у Вільні.

Другая цяжкая утрата беларусоў за 1916 год — гэта сьмерць Аляксандра Ельскага, каторы памёр 27 жніўня ў Міншчыне, у сваім доме ў Замосьці.

У яго асобі зыйшоў у магілу апошні прадстаўнік таго кірунку, да каторага у сваім часі прыналежаў Марцінкевіч, Топчэўскі, Яноўскі, а ешчэ раней — Рыпінскі, Чэчот і іншыя. Усе яны — ідэо-

лэгі „пяхоцкага дэмакратызму“, каторы, хоць і на свой асаб-
лівы спосаб, прынаваў сваю павіннасць працываць для белару-
скага народу, апекавацца „меншымі братамі“, вясці іх па даро-
зі цноты і боязьні Божай. У чысленых выданьнях сваіх, друкава-
ных па беларуску прозай і вершам, Ельскі за апошніе некалькі
дзясяткоў гадоў звертаўся да народу з гарачым прызывам пазбыц-
ца на благіх нахлоннасьцей, асабліваж найгоршага ворага нашага —
п'янства („Слово аб праклятай гарэцкі“ і інш.). Паучаючы народ
у сваіх беларускіх брошурках, ён не зыходзіў с клясовага становіш-
ча і гэтым быў блізкі Марцінкевічу. Але ў сваёй ідэолёгіі заўсе-
ды стараўся апірацца на хрысьціянскай навуцы, і гэта давала яму
магчымасць крытычным вокам глядзець на свой уласны стан, каторы
Ельскі пазнаў быў лішне добра і даволі цёмнымі фарбамі адма-
ляваў у сваёй „Гісторыі пяхты“. Крытыкуючы, Ельскі рабіў гэта
з болем сэрца; асабліва балела яму душа, гледзючы на тое, як апе-
лячэная пяхта адыходзіла ўсё далей і далей ад беларускага се-
лянства, як між ёю і нашым народам вырастае што-раз вышэйшы
мур, узмацовываецца змаганьне: шчыры хрысьціянін, ён жадаў брац-
кіх адносін між вёскай і дваром і верыў, што яны могуць запана-
ваць толькі на грунці збліжэньня пяхты да селянства, прамаў-
ляючы да „меншых братаў“ у іх роднай беларускай мове.

Ельскі шчыра кахаў родны край і лічыў, што павіннасць жы-
хароў нашай зямліцы — працаваць дзеля лепшай долі гэтай апош-
няй. Ешчэ ў 80-тых і 90-ых гадох ён пісаў аб гэтым у стацьцях
друкаваных у пецярбурскай польскай газэці „Крај“.

Сьв. п. Аляксандар Ельскі — гэта быў жывы мост, які злучаў
нашу цяперашнюю працу і цяперашні рух с цэлай плеядай даў-
нейшых працаўнікоў на роднай ніве. Баючыся радыкалізму „мала-
дых“, ён, аднак, разумеў іх і шчыра спагадаў ім, зыходзячыся з імі
на адэнцы сучаснай палітыкі дэнацыяналізаванай краёвай інтэлі-
генцыі. Стаўляючы перад усім праўду і справядлівасць, ён ня мо-
гэ згадзіцца с тым, што гэта інтэлігенцыя за крошкі навукі забірае
ў нашага народу яго нацыянальную душу, забірае яго матчыну
мову і гэтак абкрадвае з найдаражэйшых скарбоў і ня маю-
чы магчымасьці прылучыць свае слабейшыя сілы да работы „мала-
ладых“, ён у пастаяннай перапідцы з імі пасылаў ім свае ува-
гі і рады, прызваючы да асьцірожнасьці, разважлівасьці і хры-
сьціянскага мілаваньня нават сваіх ворагоў. Калі-ж для грамад-
ству беларускіх працаўнікоў у Вільні наступалі цяжкія момэнтны,
сьпяшыў і з матэрыяльнай помаччу, давераючы ім свае зберажоныя
грошы.

У адным с пісем, пісаным колькі год таму назад, Ельскі вяс-
казваў шчыры жаль с прычыны таго, што расейскіе законы не да-
юць яму споўніць старую яго думку: усе свае грошы памясьціць
такім спосабам, каб за іх пасыла яго сьмерці можна было наладзіць
карысную для акалічных беларускіх вёсак установу — рагунковы
камітэт, бальніцу, ці іншае. Ці ўдалося яму знайсці на гэта спос-
аб, нет ведама...

Невядома так сама, ці ўдалелі яго багатыя зборы памятак мінуўшчыны Беларусі, каторыя ён хаваў у сваім дварэ і спадзеваўся знайсці для іх адпаведнае месца ў сталіцы Краю — Вільні.

Шчыры сын Зямлі Беларускай, ён ішоў заўсёды простаю дарогай, выказваючы аткрыта свае пагляды, сваю любоў да народу беларускага, — і нават найгоршыя ворагі беларускага адраджэння ня сьмелі кідаць каменнямі на яго работу, а пасыла сьмерці успамянулі яго добрым словам, як заслужонага грамадзяніна Краю.

Беларускіе грамадзкіе інстытуцыі у Вільні.

I. Беларускае Таварыство помачы пацярпеўшым ад вайны. Камітэт, каторы кіруе работай Т-ва, памешчаецца ў Вільні, Віленская вул. 33. 1.

Пры Камітэці наладжаны:

1. Беларускіе Курсы дзеля падгатоўкі народных вучыцельёў (Сьв. Юрскі пр. 44, 18). Курс—6 месяцаў. Лекцыі чытаюцца ад 5 да 9 гадз. паабедзі.

2. Беларуская пачатковая школа на Антокалі (Антокальская вул. 23.)

3. Беларуская пачатковая школа на Зарэччы (Бэрнардынскі вул. 12).

4. Беларуская пачатковая школа пры Острабрамскай вул. 12.

5. Беларуская пачатковая школа на Лукішках (Сьв. Юрскі праспэкт, 44. 18).

6. Беларуская пачатковая школа на Зьвярынцы (Вясёлая, 37).

Усе пяць паменёных пачатковых школ — адноклясовыя, з безплатнай навукай. Усім бедным вучням Камітэт дае дарма кніжкі да навукі і пісьменныя матэрыялы, абеда, боцікі і т. п., а так сама лекарскую помач.

7. Беларускі адзел на выстаўцы Віленскіх Работных Дамоў (Вялікая в. 43).

8. Сталярска-рэзьбярскі варштат пры Антокальскай школе.

9. Майстэрня вышываньня, гафту і ткацтва пры Лукішкай школе.

10. Майстэрня вышываньня, вышывак пацеркамі і іншых ручных работ пры Зарэчнай Школе.

У-ва ўсіх трох майстэрнях вучацца вучні беларускіх пачатковых школ і працуюць сталыя майстры. Вырабы ідуць на прадажу ў Беларускім адзеле на Выстаўцы Віленскіх Работных Дамоў.

II. Беларускі Клюб.

III. Беларускі Музыкальна - Драматычны Кружок. Памешчаецца ў гасподзі Беларускага Клубу. Мае пастаянную драматычную дружную і хор.

IV. Беларуская Книгарня, Завальная вул. 7.

Прыдзіця вы, моцныя, бурамі званне...
Ворагам гібель грыміця!
І з нашай дарогі зыйдуць злыя шкоднікі...
Хутка прыдзіця!..

Асакар.

* * *

Арлы — бвацьця, дайце скрыдлы,
Бо у нізе жыць мне збрыдла;
Кіньце кожны адно пёрка,
Бо жыць ў нізе стала горка.

Хачу, арлы, ляцець з вамі
Над гарамі, над мурамі,
Крыльлем хмары разсекаці,
Сьмела ў неба заглядаці;

Жыць ў аблоках над зямлёю,
Скрыдлы раніць ў страшным бою,
Кроў с-пад сэрца людзей піці
І ў гару к сабе ўзнасіці.

Арлы — брацьця, дайце скрыдлы,
Бо між людзі жыць мне збрыдла,
Кіньце кожны адно пёрка,
Бо у нізе жыць мне горка!

Мацей Кірапіўка.

Гэй наперад.

Гэй, наперад, покі сэрце
Б'ецца, рвецца на прастор,
Годзі млеці ў паняверцы;
Гэй, да сонца! гэй, да зор!
Кай бацькі стагналі ўчора,
Йшлі на той сьвет без пары;
Ўсё ня ў нашай моцы гора,
Мы жыцьця гаспадары!
Думка ў думку, дружна, сьмела
Усе наперад грамадой!
Кожны ведай сваё дзела,
Знай, за праўду крэпка стой!

К новай долі шлях нам ляжэ,
Як на небе млечны шлях,
Слова, дум, ніхто не звязэ;
Жыць, цярапець ня будзе страх!
І не стане больш пакуса
Першых-лепшых збоку браць
Славянiна-беларуса
Вечна ў лапці абуваць.
Дык наперад, покі сэрце
Б'ецца, рвецца на прастор!
Годзі млеці ў паняверцы!
Гэй, да сонца! гэй, да зор!

Анка Купала.

Красуй, збожэ!...

Красуй, збожэ майго краю,
Каласісь багата!
Жджэ за працу ураджаю
Ад цябе аратай.
Хлебароб, аддаўшы сілу
Свайму полю-ніве,
Усьміхнецца табе міла,
Што ты урадліва.

Красуй, збожэ майго краю,
Каб зярно злілося
У адплату аратаю
У ядрэе калосься!
Сонцэ з неба шлі праменьня,
Залаці чароўна!
У землю кінута насеньне
Родзіць колас поўны.

Красуй, збожэ майго краю,
Убірай палеткі!
Хай табою аратая
Веселяцца дзеткі.
Плён за працу верне ніва —
Уцешыш думкі, вока,
Як поўныя вазы жніва
Пагрымяць да току.

Красуй, збожэ майго краю,
Зіхаці расою,
Што у працы вылівае
Селянін сьлязою!
Забагадзьце скарбы краю,
Нівы швуркоў вузкіх,—
З вамі радасць запалае
У хатах беларускіх.

Цішка Гартны.

Люблю...

Люблю наш край, старонку гэту,
Дзе я радзілася, расла,
Дзе першы раз пазнала шчасьце,
Сьлязу надолі праліла.

Люблю народ наш беларускі,
Іх хаты ў зеленыя садоў,
Залочаныя збожам нівы,
Шум нашых гаяў і лясоў.

Люблю раку, што свае воды
Мчыць у няведаную даль,
І жоўтасць берагоў песчаных,
І яснасьць чыстых яе хваль.

Люблю вясну, што ў кветкі, ў зелень
Прыстроіць цэлую зямлю;
На гнёздах буслаў клекатаньне
І сьнеў жаўроначка люблю.

Люблю гарачу сьпеку лета
І буру летнюю з дажджом,
Як гром грывіць, а ў чорных хмарах
Маланка зіхаціць агнём.

І восень сумную люблю я
І першы звон сярпоў і кос,
Як выйдучь жнеі збожжэ жаці,
А касары — на сенакос.

Люблю зіму з яе марозам,
Што вокны прыбярэ ў вузор,
І белы сьнег, што, ўсё пакрыўшы,
Ірдзіцца блескам ясных зор.

Люблю ў пагодную я ночку
Да позна на дварэ сядзець,
Сьлядзіць за зорачак дрыжаньнем,
На месяц залаты глядзець.

Люблю, як сонейка заходзіць
І бераг хмаркі залаціць,
Вячорнаго як голас звону
К нам з ветру хваляю ляціць.

І песню родную люблю я,
Што дзеўкі ў полі зацяюць,
А тоны голасна над нівай
Перэліваюцца — пльвучь.

Усё ў краю тым сэрцу міла,
Бо я люблю край родны мой,
Дзе с шчасьцем першым я спазналась
І з гора першую сьлязой. *Констанція Буйло.*

КРЫКНУЎ БЫ ЗДАЕЦЦА...

Ёсць розныя людзі на сьвеці. Ёсць бедныя і багатые, брыдкія і харошыя. Гэта — матэр'яльнае. — Але ёсць у чалавека душа, умленьне, і тут так сама ёсць бедныя душою, ёсць і багатые, блажыныя і добрыя, брыдкія і прыгожыя. Ёсць ешчэ людзі, для каторых матэр'яльнае не існуе. Якбы яго саўсім німа на сьвеці. Жывуць гэтыя людзі жыцьцём духоўным. Рожныя ёсць: адзін набывае багацьце, другі бяднее. Трэці дабрату пашырае, а чацьвёрты зло. Пяты варбамі прыгожымі жыцьцё убірае, а шосты брудзіць яго. І ўсякі з іх (калі так можна сказаць) шчасьлівы, не так як у жыцьці матэр'яльным, калі ён толькі гораха выпаўняе працу сваю. Праца душою! — найважнейшы фундамент жыцьцёвы. Ды толькі ёсць ешчэ такія людзі, каторыя хочуць выбраць добры грунт, каб закладаць фундамент. Бо зразумелі яны, што калі грунт кепскі, то будынак брушыцца ешчэ на палові работы. І ня робяць нібы нічога гэтыя

людзі, яны шукаюць грунту. Ходзяць ад хаты да хаты, ад гаспадара да гаспадара і дапытываюцца — ці німа такога поля, і усюды чуюць адказ: Не, німа, бо там жыта пасеяў, а там бульбу пасаджу там пуставаць павінна рок, а там сьвіней буду пасьвіць. Маю малы кавалачак, за выганам каля балотца, дрыгвіны, пакуль што мне ня трэба — гэта магу пазычыць

Але не трасучае балота патрэбно для будынку! — адказывае такі чалавек і ідзе далей. Ходзіць доўгі час, а калі пачуе, што ног яго забалелі, — прысядзе, а думкі тагды, як вароны чорныя на падаль прылетаюць да яго і кружацца, кружацца над бедным. Каркаюць вароны... Чым больш гэты чалавек адпачывае, тым больш баліцца гэтых варон. А павінен адпачываць, бо баляць ногі. Баляць як кожнаму жывому стварэньню, калі яно цяжка працуе. А ён, як і кожны, ня можа ісьці без перэстанку. А адпачываць яшчэ цяжэй. Бо калі гэта ўжо падаль, то яна ня чуе гэтай зграі варон, наляцеўшых на яе; але, калі жывы убачыць, пачуе гэту зграю, то страшна гэта.

І сілы бываюць розныя. Адна сіла крапчэйшая, а другая слабейшая. Слабейшы хутчэй паддаецца, як крэпкі. А ня дай Бог нікому аслабець душою, ці слабым нарадзіцца. Такі чалавек ня можа жыць і ня мае адвагі памерці. Ён рухаецца, але ён падаль. І чуе ён, як вароны крычаць, каркаюць над яго трупам. Не прыятна яму гэта, але звыкаецца на час. Пасьля зноў туляецца і так бяз конца. Шкада яго, шкада вельмі. Гэтаго пачуцьця і няром ня выкажэш. А хто вінават? Ён, ці не? Людзі, ці так хто? Німа атказу. Ён і сам ня ведае.

Як сьвет шырокі, так многа гэтых трупоў жывых на прыдароззі лягло. І ісьці німа як другім.

Шкада таварышоў, шкада бязмерна. Крыкнуў-бы, здаецца, каўскура зямлі затраслася, каб зоры фальшываго сьвету пагасьлі... ды зампчыш толькі голасна... Так голасна, што ў вачах пацямнее, ды ў вушах зазьвініць...

І чакаеш, што далей будзе?

І. Піліпоў.

Як кум у кумы масла украу.

Жылі у адной вёсцы два кумы. Аазін зваўся Паўлюк, а другі — Міхалюк. Паўлюк заімаўся гаспадаркай, а Міхалюк меў дробную крамку. Жылі яны абодвы у дастатках і нават багата, затое і пакуміліся. Часта звалі адзін другога ў госьці і прынімалі з бутэлькай манаполькі і каўбасамі, ці яечняй, ці чым іншым, што там ужо кума здумае зрабіць.

Адзін раз, зімой, Паўлюк вертаўся с сякерай з лесу дамоў і зайшоўся да кума у крамку пагукаць. Кум Міхалюк прыняў кума добрым вечэрам і падсунуў яму табакерку, ды прасіў, каб ён

сеў, а сам пачаў падаваць пакупцом пакупкі. Каму фунт цукру, каму пачак табакі, сернікоў, — каму мыла. Трэба адмеціць, што вёска была вялікая, а у Міхалюка у крамцы было ўсё патрэбнае ў вясковым жыцці, то, торг ішоў бойка.

Кум Паўлюк пасядзеў крыху і убачыў, што перад ім, на паліцы лежаць камкі масла, адважэныя па фунту. А у яго ўжо, як да тое, ўсё масло вышло, бо, прызнацца, любіў ён яго с цёплай бульбай на вячэру. Успомніў Паўлюк, што якраз цяпер баба, пэўна, гатуе на вячэру бульбу, і, калі Міхалюк наліваў адной дзяўчыны ў бутэльку газы, Паўлюк узяў адзін камок масла ды палажыў у шапку і надзеў на галаву. Шапка у Паўлюка была вялікая, зімовая, з аўчыны, і закрывала галаву аж да шыі, і яні не было замётна, што там лежаў фунт масла. Але Міхалюк мусі неяк гэта ўцяміў, бо, калі ўжо Паўлюк хацеў пайсьці дамоў, то Міхалюк яго затрымаў, кажучы:

— „Пачэкай, кумок, трошкі, даўно ўжо мы с кумам ня бачыліся! Я, вот ужо, запру краму і пойдзем камне ў хату, пасядзім крыху і пabalакаем што-небудзь. Нават і мая баба успамінала ўжо кума, што ніколі не зайдзешся да нас?“ — і з гэтымі словамі замануў кум Міхалюк краму і павёў Паўлюка к сабе у хату.

Паўлюк ня вельмі хацеў захадзіцца, але кум так прыстаў да яго і сілай зацягнуў у хату. Калі увайшлі яны ў хату, то Міхалюк сказаў:

— „Не знімай, куме, шапкі, бо у кума на галаве валасоў мала Паўлюк быў лысы), а мая хата сьвягонья сцюдзёная“. І клікнуў бабу. Тая прывітала кума Паўлюка і пашла прынесла перш дроў, а пасля поўбутэляк гарэлкі.

Кум Міхалюк падсунуў табурэтку да самай чыгуннай печкі.

— „Сядай, — кажэ, — куме, тут. Зараз затопім печку, то хоць агарэемся!“ І сам зацёр свае рукі, сказаўшы: — „Іш, які мароз драгануў!“ А пасля пайшоў і нешта шэпярнуў бабі на вуха і сам сеў ля кума пры стала і пачаў, адаткнуўшы, наліваць гарэлку. Выпіў сам чарку і наліў куму, і пачалі выпіваць, закусываючы хлебам. А кума у гэты час растапіла у печцы агонь і ваклала паўнютку печку сухенькіх палендаў, каторыя за некалькі мінут так пачалі пугаць, што аж печка зачыванелася.

Пачуў кум Паўлюк, што яму ўжо добра цёпла зрабілося, што на галаве, дзе ляжыць масла, нешта робіцца мокра і прыкра. Хацеў крыху адсунуцца ад печкі далей, але з другога боку сядзеў кум Міхалюк таў блізка, што ня можна было зрабіць гэта. Пачаў Паўлюк гаварыць, што пара яму дамоў ісьці, што ўжо позна і баба будзе баяцца, чаму яго німа ешчэ з лесу. Але Міхалюк наліваў яму чарку за чаркай, гаворучы:

— „Э, што там, кум! З бабай пастаянна жывеш, а да мяне рады — ў гадзі трапіўся... Пасядзі ешчэ трохі, выпій во ешчэ адну чарку і тады сабе пойдзеш“.

І хоць кум Паўлюк праклінаў у мыслях гэту гарэлку і кумо-

ву ласку, але аніяк не аткарастацца ад кума, хоць ужо чуў, ян масла пачало сунуцца с плеха, праз валасы, каля вушэй.

Кум убачыўшы, што у Паўлюка ўжо пот выступіў, і с пад шапкі, каля вушэй, спльваюць масляныя каплі кажэ:

— „Добра, куме, крыху забавіліся... Дзякуй што зайшоўся — ідзі сабе цяпер да хаты... Але, ведаеш, куме, што цяпер гэткі мароз на дварэ, а кум крыху угрэўся у мяне, аж спацеў, то захініс добра, каб часам не прастудзіўся“. І з гэтымі славамі паправіў кум Міхалюк куму Паўлюку каўнер, захінуў кажух і паціснуў моцна на галаве шапку, каб вушы схаваць. А у Паўлюка с пад шапкі не на паплыла па твару і па шыі за каўнер.

— „Ну, цяпер ідзі з Богам!“ — сказаў Міхалюк, а Паўлюк, нічога не сказаўшы, хутка пашоў да хаты.

І хоць, здаецца, яны добра разыйшліся, але пасьле гэтаго саўсім перэсталі схадзіцца, толькі іх бабы часта схадыліся і пры гаворцы нечэга ўсё усьміхаліся.

Мікола Дурэйцэвіч.

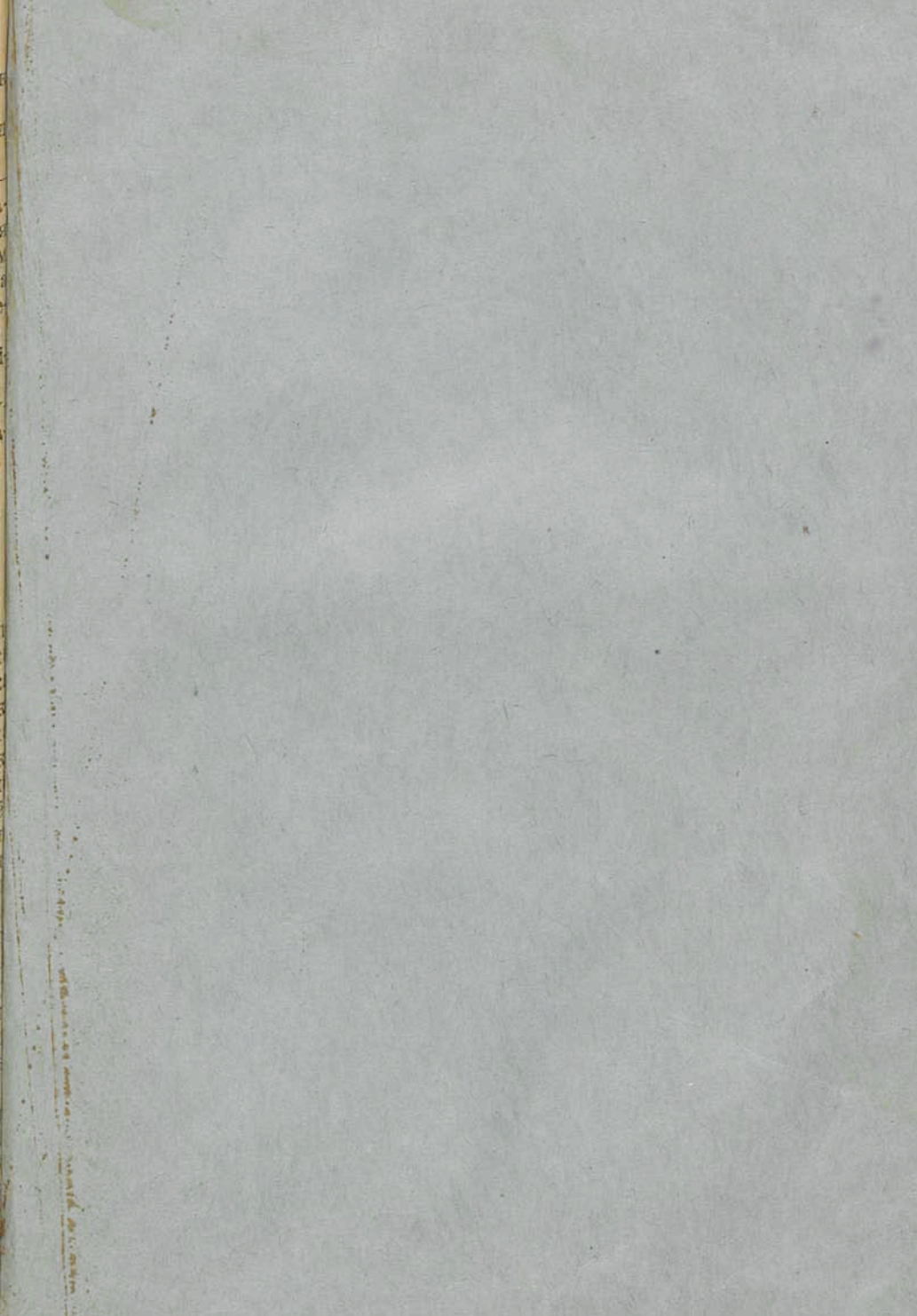
ДУДАР.

Ой, чачу, ой, чачу,

Гарэлачкі я чачу! (Народная)

— С пачатку, дзеткі мае, здалосся мне, што старыя часы раптам устроім галавой вертаюцца да нас: вась, знакам тым, цяперак німа вінаполек і калісьці таксама не было вінаполек. Але тутак трапілі якраз пальцам у вока! „Не заўсяды, як на дзяды“, дзеткі мае! Э-хэ-хэ, „што было, тое травой зарасло“. Знакам тым, я ешчэ добра памятаю тые дзянькі, калі з Рагазіны вазілі пузатыя бочкі „ачышчэнай“, калі па даскох талакой качалі гэтыя самыя бочкі на высокі ганак Лэйзаравай карчмы. Вось тады бываў гармідар заўсёды! Не кідалі піць, пакуль не паваліліся снапамі пад валікі стол „Бірка“, знакам тым, ажна рабела ад значоў. Кожны значок, дзеткі мае, азначаў медную чарку Лэйзара. Э-хэ-хэ, „былі рокі, калі пані браліся ў бокі!“ А як з мяне музыка быў у тых гадох. дык толькі дзяржэся! Бывала, калі зайграю на дудзе лявоніху, дык людзі ажна хадыром хадзілі! Гэткіе выкругасы выраблялі, што гіцэл іх ведае! Дасьцё веры — жалезныя падкоўкі растоптывалі за адн вечарынку, — во, што знакам тым-тым! Хоцькі ня хоцькі, і бязног здаецца патрапіў-бы скакаць, калі я йграў „лявоніху“, „бычка“ і „Юрку“. Ня то што цяперашняя „борэцкая“ ці „крэманецкая“ поліка: Фыц! мыц! Эт, плюнуць і то не вартя.

Дык вась, дзеткі мае, адзін раз перад калядамі выправіў мяне Лэйзар у Рагазіну па гарэлку. Наста мая дала мне на дарогу ёнкі кавалак сьвежаго сала с парсюка, што нідаўна закалолі на сьвята, ўсунула ў маю торбу цёплы праснак. Знакам тым, ўзяў я і дуду с сабою. „Запас бяды ня чыніць“, дык меў хралку заўсёды дуду пры сабе трымаць. Уладзіўся, як мае быць, з гарэлкай і пахаў сабе вечарком назад, агледаючыся па баках, мо дзе воўк не круціцца мне на тое ліхо, бо ў тую зіму цягаліся яны цэлымі ста-

80000000223896

1900
A. J. ...